Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1990 йил 7 март
ЧОРШАНБА
№ 55 (4.849).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин

СССР Олий Советининг қарори

ССР ИТТИФОҚИ ВА ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН АСОСЛАРИНИ КУЧГА КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА

СССР Олий Советн **қарор қилади:**

1. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асослари 1990 йилнинг 15 мартидан, Асосларнинг 12-моддаси эса 1991 йил 1 январидан кучга киритилсин.

2. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ерга оид қонунлари ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асосларига мувофиқлаштириб олингунга қадар ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг амалдаги қонун ҳужжатлари қўлланилаверади, чунки улар Асосларга зид эмас.

ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асослари мазкур Асослар кучга киритилгандан кейин, яъни 1990 йил 15 мартдан сўнг вужудга келган қонуний муносабатларга нисбатан қўлланилади, Асосларнинг 12-моддасида кўзда тутилган қонуний муносабатлар бундан мустаснодир, мазкур қонуний муносабатларга нисбатан бу модда 1991 йил 1 январдан бошлаб қўлланилади.

1990 йилнинг 15 мартигача вужудга келган ерга оид қонуний муносабатларга (ер солиғи ва ижара ҳақига оид қонуний муносабатларга нисбатан эса 1991 йил 1 январгача) ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асослари Асослар кучга киритилгандан кейин вужудга келган ҳуқуқларга ва вазифаларга нисбатан қўлланилади.

3. Белгилаб қўйилсинки:

ер участкалари бериш тўғрисидаги 1990 йилнинг 15 мартигача тегишли органлар томонидан ўз ҳуқуқ доирасида қабул қилинган, аммо ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асослари кучга кирган пайтгача ижро этилмаган қарорлар Асосларнинг талабларига мувофиқ ижро этилиши лозим;

қишлоқ хўжалик корхоналарининг ходимлари бўлмаган гражданлар, шунингдек ер участкаларидан вақтинча фойдаланаётган ҳуқуқий шахслар (бу ер участкалари уларга қишлоқ хўжалик корхоналари томонидан 1990 йил 15 мартгача берилган бўлса) улар ерга эгалик ёки ердан фойдаланиш ҳуқуқларини расмийлаштиргунича ўз ҳуқуқларини сақлаб қоладилар.

Асосларнинг 9-моддаси 9-бандида кўзда тутилган муддат Асослар кучга киритилган пайтдан бошлаб ҳисобланади.

4. Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Олий Советлари:

иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларини ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асосларига мувофиқлаштириб олсинлар;

ерга эгалик қилиш ҳуқуқини ва ундан доимий фойдаланиш ҳуқуқини тасдиқлайдиган давлат ҳужжатининг намунасини, ерларни бериш ва тортиб олиш тартибини ишлаб чиқсинлар, шунингдек ерга эгалик қилиш, ердан фойдаланиш ҳуқуқларини расмийлаштиришнинг аниқ муддатларини кўзда тутсинлар;

ерга оид муносабатларни ўзгартириш давомида қишлоқ хўжалигини устун даражада ривожлантириш, хўжалик юритиш шаклларини эркин танлаб олиш, ишларни босқичма-босқич ўтказиш, ижтимоий-иқтисодий ва экологик оқибатларни имкони борича тўлиқ ҳисобга олиш, иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш тадбирларининг бутун мажмуаси билан мустаҳкам ўзаро алоқа зарурлигига асосланиб иш тутсинлар.

5. СССР Министрлар Советига топширилсин:

1990 йил 1 октябригача:

ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асосларидан келиб чиқиб, ССР Иттифоқининг амалдаги қонун ҳужжатларини ўзгартириш ва уларга қўшимчалар киритишга оид таклифларни СССР Олий Советига тақдим этиш;

СССР ҳукуматининг қарорларини ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асосларига мувофиқлаштириб олиш;

СССР министрликлари, давлат комитетлари ва идораларининг Асосларга зид келадиган норматив ҳужжатлари қайта кўриб чиқилишини ва бекор қилинишини таъминлаш;

ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонун Асосларини амалга оширишга қаратилган тадбирлар мажмуасини 1990 йилнинг 1 августигача амалга ошириш ва бу тадбирларда:

фойдаланилмаётган ва нооқилона фойдаланилаётган ерларни мунтазам равишда аниқлашни;

ер учун ҳақ тўлаш қоидаларини белгилашни;

ер тузилиши асосий низомларини, ер кадастри ва ер мониторингини юритиш тартибини тасдиқлашни;

ер мониторингини, ер кадастрини, ер тузилишини идоралараро асосда юритишни таъминлайдиган янги давлат идораларини тузиш ёки ишлаб турган давлат идораларини мустаҳкамлашни, ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини;

деҳқончилик хўжаликларини қўллаб-қувватлашнинг махсус дастурини кўзда тутишни таъминлаш.

Ўн учинчи беш йиллик плани лойиҳасида ерда хўжалик юритишнинг ҳамма шаклларини ривожлантириш учун тенг имкониятлар яратиш тадбирлари кўзда тутилсин.

6. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг 1968 йил 13 декабрдаги СССР Қонуни билан тасдиқланган Ер тўғрисидаги Қонун Асослари (СССР Олий Советининг ахборотномаси, 1968 йил, 51-сон, 485-модда; 1977 йил, 38-сон, 567-модда; 1977 йил, 51-сон, 771-модда; 1980 йил, 3-сон, 42-модда; 1981 йил, 3-сон, 75-модда; 1984 йил, 24-сон, 422-модда; 1987 йил, 32-сон, 514-модда) 1990 йил 15 мартдан бошлаб ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин, 1991 йил 1 январдан бошлаб ўз кучини йўқотган деб ҳисобланадиган 8-модда (СССР Олий Совети Президиумининг 1987 йил 2 декабрдаги Фармони таҳририда — СССР Олий Советининг ахборотномаси, 1987 йил, 49-сон, 791-модда) бундан мустаснодир.

7. СССР Олий Советининг Аграр масалалар ва озиқ-овқат комитетига, СССР Олий Советининг Экология ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш масалалари комитетига ҳамда СССР Олий Советининг Қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитетига ушбу қарорда кўзда тутилган тадбирлар қандай амалга оширилаётганлигини назорат қилиб туришни таъминлаш ва зарурат бўлган тақдирда СССР Олий Советига тегишли таклифлар киритиш топширилсин.

СССР Олий Советининг Раиси
М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль
1990 йил 28 февраль.

Фарғона районидаги Ленин номли колхознинг сутчилик фермаси областда энг яхши чорвачилик коллективларидан бири саналади. Бунда сигирсоғарларнинг хизмати катта. Хўжаликда улар билан фахрланишади. Ўз ишига бутун қалб-вужудини сарфлаётган чорвадорлар меҳнатда қувончли ютуқларга эришмоқдалар. Ўтган йили сигирсоғарлар ҳар бош говмишдан 3300—3400 килограммдан сут олишди. Улар жорий йилда 3500 килограммлик марра сари интилмоқдалар.

СУРАТДА: ферманинг энг ёш сигирсоғарларидан бири Раънохон Дуванаева.

Ш. АЛИМОВ олган сурат.
(ЎзТАГ).

КАРТОШКА КЎПАЯДИ

Риштон районидаги «Ленинград» совхози деҳқонлари бу йил эл дастурхонига 286 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 222 центнердан картошка тортиқ этишади. Улар сўз ва иш бирлигини таъминлаш мақсадида ана шу экинни экишни Фарғона областида биринчи бўлиб бошлаб бердилар.

Биз Орифжон Шарипов бошлиқ бригада далаларидамиз. Ишчиларнинг руҳи тетик, кайфияти баланд. Шу боис ҳар куни суръатга суръат қўшилаяпти.

— Сара уруғ — ҳосил бўлиқ деганларидек, уруғликка қолдирилган туганакларни катталигига қараб сараладик, — дейди бригада саркори. — Сўнгра улар ундиришга қўйилди. Шундай қилинганда картошка ҳосилдорлиги ошади, сифат яхшиланади, эртароқ етилади. Биз жорий йилда 17 гектар майдонга эртаги картошка экишни мўлжаллаганмиз. Ҳозиргача унинг ярмини қўлдан чиқардик.

Анваржон Ғафуров, Зокиржон Бобоев, Зиёдулла Каримов ва Бобожон Эргашев етакчилик қилаётган бригадаларда ҳам экиш-тикиш жадал бормоқда. Бунда Жамолиддин Хўжамқулов, Абдуҳолиқ Жалилов, Алибой Тўхтабоев, Эсонали Ашуров, Ҳамидулла Ҳайдаров каби механизаторлар алоҳида ибрат кўрсатаяптилар. Уларнинг ҳар бири кунлик топшириқни ошириб бажармоқда.

Илғор бригада бошлиғи Анваржон Ғафуровнинг айтишича, картошкани ўз вақтида, сифатли экиш ҳосил салмоғини ўн-ўн икки фоиз кўпайтиради. Шунинг учун меҳнат аҳли бу муҳим тадбирни 10 мартгача туғаллаш мақсадида мавжуд имкониятни ишга солмоқда.

А. ТЎХТАСИНОВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

БОҒИ БОРНИНГ БОЛИ БОР

Ўтган йили Избоскан районидаги Калинин номли колхозда мавжуд боғ ва токзорлар пудратчи ҳамда ижарачиларга бўлиб берилган эди. Бунинг самараси кутилганидан зиёд бўлди: савдо шохобчаларига 76,8 тонна мева, 108,5 тонна ширин-шакар узум етказиб берилди. Муҳими — боғбону соҳибкорларнинг манфаатдорликлари ошиб, ҳаёнларига мўмай пул тушди. Шу боис улар бу йил ўлғуси ҳосилга тамал қўйишга ҳар қачонгидан эрта киришдилар.

Ҳозир қайси боғ ва токзорга борманг, қайноқ ҳаёт устидан чиқасиз. Мевали дарахтларга шакл бериш, қатор ораларини юмшатиш, озиқлантириб суғориш авжида. Токлар эса очилиб, пешма-пеш симбағазларга кўтарилмоқда.

Айни пайтда боғбону соҳибкорлар мевали ва манзарали ниҳоллар экиш, токзорлар ва ўрмонлар барпо этиш икки ойлигида фаол қатнашмоқдалар. Уларнинг нияти: янгидан 20 гектар майдонда боғ, 5 гектарда токзор яратиш.

Шуниси қувончлики, бу юмушда бутун меҳнат аҳли, уруш ва меҳнат ветеранлари, пенсионерлар, мактаб ўқувчилари ҳам уюшқоқлик билан иштирок этмоқдалар.

Ш. КЕЛДИЕВ.

Область партия комитетининг пленуми

АНДИЖОН, 5 март. (ЎзТАГ). Андижон область партия комитетининг бугун бўлиб ўтган пленумида ташкилий масала кўриб чиқилди. М. М. Орипжонов бошқа ишга ўтганлиги муносабати билан область партия комитетининг биринчи секретари ва бюро аъзоси вазифаларидан озод қилинди.

Область партия комитетининг секретари бўлиб ишлаган К. Х. Холмирзаев яширин овоз бериш йўли билан Андижон область партия комитетининг биринчи секретари қилиб сайланди.

Пленумда Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг раиси М. И. Иброҳимов нутқ сўзлади.

ССР ИТТИФОҚИ ВА ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН АСОСЛАРИ

Ушбу Асослар ер муносабатларини тартибга солади ҳамда ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш, тупроқ унумдорлигини тиклаш, табиий муҳитни сақлаб қолиш ва яхшилаш учун, хўжалик юритиш барча шаклларини тенг ҳуқуқли ривожлантириш учун шароит яратишга қаратилган.

I бўлим.

Умумий қоидалар

1-модда. **ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Ер тўғрисидаги Қонунлари**

СССРда ерга оид муносабатлар ушбу Асослар билан ҳамда ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар шу Асосларга биноан чиқарган қонунлар билан тартибга солиб турилади.

Тоғ, ўрмон ва сувга муносабатлар, ўсимлик ҳамда ҳайвонот дунёсидан, атмосфера ҳавосидан фойдаланиш ҳамда уни муҳофаза қилишга оид муносабатлар ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг махсус қонунлари билан тартибга солинади.

2-модда. **СССР ерларининг таркиби**

СССРнинг барча ерлари қайси мақсадга мўлжалланганлигига қараб қуйидагича бўлинади:

1) қишлоқ хўжалик мақсадларига мўлжалланган ерлар;

2) аҳоли пунктлари (шаҳарлар, шаҳар типидаги қўрғонлар ва қишлоқ аҳоли пунктлари)нинг ерлари;

3) саноат, транспорт, алоқа, мудофаа ерлари ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар;

4) табиатни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, дам олиш ва тарихий-маданий мақсадларга мўлжалланган ерлар;

5) ўрмон фондининг ерлари;

6) сув фондининг ерлари;

7) захира ерлар.

Оз сонли халқлар ва этник гуруҳлар яшайдиган ҳамда хўжалик фаолияти билан шуғулланадиган жойларда иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан кўрсатилган категориялардаги ерлардан фойдаланишнинг алоҳида режими белгилаб қўйилиши мумкин.

3-модда. **Ер — халқ мулки**

Ер муайян территорияда истиқомат қилувчи халқларнинг мулкидир.

СССРнинг ҳар бир гражданини ер участкасига эга бўлишга ҳақлидир, ер участкасини бериш шартлари ва тартиби ушбу Асослар билан, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

4-модда. **Халқ депутатлари Советларининг ерни тасарруф қилиш соҳасидаги ваколатлари**

Халқ депутатлари Советлари ер участкаларини СССР гражданларига, колхозларга, совхозларга ҳамда бошқа давлат, кооператив, жамоат корхоналарига, муассасаларга ва ташкилотларга, қонунларда белгиланган ҳолларда эса бошқа ташкилот ва шахсларга ҳам фойдаланиш ва эгалик қилиш учун берадилар.

Халқ депутатлари Советлари ер участкаларини ушбу Асосларга, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларига мувофиқ тортиб оладилар.

Оз сонли халқлар ва этник гуруҳлар истиқомат қиладиган ва хўжалик фаолияти билан шуғулланадиган жойларда ерларни хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган мақсадлар учун бериш ва уларни тортиб олиш тегишли халқ депутатлари Советларининг розилиги билан шу халқлар ва этник гуруҳлар ўртасидаги муҳокама натижаларига қараб ўтказилиши мумкин.

5-модда. **Ерга эгалик қилиш**

Ушбу Асосларнинг 20-моддасида кўзда тутилган эҳтиёжлар учун ер СССР гражданларига меросга қолдириладиган умрбод эгалик қилиш учун берилади.

Бериб қўйиладиган ер участкаларининг энг кўп миқдорлари иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

Ер қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалигини юритиш учун колхозларга, совхозларга, бошқа давлат, кооператив, жамоат корхоналарига, муассасалар ва ташкилотларга, диний ташкилотларга доимий эгалик қилиш учун берилади.

6-модда. **Ердан фойдаланиш**

Доимий ёки вақтинчалик фойдаланиш учун ер:

ушбу Асосларнинг 21, 22-моддаларида кўрсатилган мақсадлар учун СССР гражданларига;

саноат, транспорт корхоналарига ҳамда қишлоқ хўжалиги билан шуғулланмайдиган бошқа давлат, кооператив, жамоат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларига;

мудофаа эҳтиёжлари учун ушбу Асосларнинг 31-моддасида кўрсатилган ташкилотларга;

диний ташкилотларга;

қўшма корхоналарга, халқаро бирлашмаларга ҳамда совет ва ажнабий ҳуқуқий шахслар иштирокидаги ташкилотларга берилади. Ердан вақтинчалик фойдаланиш муддатлари иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган ҳолларда ер фойдаланиш учун бошқа ташкилотларга ва шахсларга берилади.

7-модда. **Ерни ижарага олиш**

Ер СССР гражданларига, колхозларга, совхозларга ҳамда бошқа давлат, кооператив, жамоат корхоналарига, муассасалар ва ташкилотларга, қўшма корхоналарга, халқаро бирлашмаларга ҳамда совет ва ажнабий ҳуқуқий шахслари иштирокидаги ташкилотларга, шунингдек чет давлатларга, халқаро ташкилотларга, ажнабий ҳуқуқий шахсларга ва гражданларга ижара шартлари билан вақтинчалик фойдаланиш учун берилади.

Халқ депутатларининг тегишли Советлари ерни ижарага берувчилардир.

Ижара шартлари томонларнинг келишувига биноан белгиланади ва шартномада мустаҳкамланади. Ижарачи ерни ижарага олиш шартномасининг амал қилиш муддати тугаганидан кейин шартномани янгилаш учун устун ҳуқуққа эгадир.

Қишлоқ хўжалиги мақсадларига мўлжалланган ижарага олинган ер участкалари томонларнинг келишувига биноан ижарачининг эгалик қилиши учун берилиши мумкин.

Колхозлар, совхозлар, бошқа давлат ва кооператив қишлоқ хўжалиги корхоналари ерни ички хўжалик ер тузилиши тартибида айрим ходимларга ва ижарачи коллективларга бириктириб қўйишлари мумкин.

Ерни ижарага беришга оид муносабатлар ушбу Асослар билан, ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ижара тўғрисидаги қонун асослари, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан тартибга солиб турилади.

8-модда. **Ерларнинг бериб қўйилиши**

Ер участкаларини эгалик қилиш ва фойдаланиш учун бериш ажратиб бериш тартибида амалга оширилади.

Эгаликдаги ёки фойдаланишдаги ер участкасини бошқа ер эгасига ёки ердан фойдаланувчига бериш фақат шу участкани мазкур қонун Асосларининг 11, 24-моддаларида кўзда тутилган тартибда амалга оширилади.

Қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун яроқли ерлар аввало қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун берилиши керак.

Ерга эгалик қилиш ҳуқуқи ва ундан доимий фойдаланиш ҳуқуқи давлат ҳужжати билан тасдиқланади.

Давлат ҳужжатининг шакли, уни рўйхатдан ўтказиш ва бериш тартиби иттифоқдош республикаларнинг қонунлари билан белгиланади. Ерни ижарага олиш хусусидаги ҳужжатлар ҳамда ердан вақтинчалик фойдаланиш хусусидаги бошқа ҳужжатларни рўйхатдан ўтказиш шакли ва тартиби иттифоқдош ҳамда автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

9-модда. **Ерга эгалик қилиш ҳуқуқини ва ундан фойдаланиш ҳуқуқини тўхтатиш**

Халқ дедпутатлари Совети қуйидаги ҳолатларда барча ер участкасига ёки унинг бир қисмига эгалик қилиш ҳуқуқини ва ундан фойдаланиш ҳуқуқини тўхтатиб қўяди:

1) ер участкасидан ихтиёрий воз кечилганда;

2) ер участкаси берилган муддат тугаганда;

3) корхона, муассаса, ташкилот, деҳқончилик хўжалигининг фаолияти тўхтаганида;

4) ердан белгиланганидан бошқа мақсадларда фойдаланилганида;

5) хизматда фойдаланиш учун ер бериб қўйишга асос бўлган меҳнат муносабатлари тўхтатилганида, агар ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида бошқача тартиб белгиланмаган бўлса;

6) ер участкасидан нооқилона фойдаланилган тақдирда, бу нарса қишлоқ хўжалиги мақсадларига аталган ерлар учун ҳосилдорлик даражаси нормативдан (кадастр баҳосига кўра) паст бўлишида ифодаланади;

7) ер участкасидан тупроқ ҳосилдорлиги пасайишига, унинг химиявий ва радиоактив булғанишига, экология вазияти ёмонлашувига олиб борадиган усуллар билан фойдаланилган тақдирда;

8) иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган муддатлар мобайнида ер солиғини, шунингдек ижара шартномасида белгиланган муддатларда ижара ҳақи узлуксиз тўланмаганида;

9) қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши учун бериб қўйилган ер участкасидан бир йил давомида ва ноқишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши учун берилган ер участкасидан икки йил мобайнида фойдаланилмаганида;

10) ушбу Асосларда кўзда тутилган ҳолатларда ерлар тортиб олинганида.

Ушбу модданинг 6 ва 9-бандлари деҳқончилик хўжалиги юритаётган гражданларнинг ер участкаси бериб қўйилган пайтдан бошлаб уч йил мобайнида ерга эгалик қилиш ҳуқуқига нисбатан жорий этилмайди.

ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ижара тўғрисидаги қонун асосларида кўзда тутилган ҳолатларда ерни ижарага бериш тўғрисидаги шартнома бекор қилинган тақдирда ҳам ижарага олинган ердан фойдаланиш ҳуқуқи тўхтатилади.

Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида ерга эгалик қилиш ҳуқуқини, ердан фойдаланиш ва ерни ижарага олиш ҳуқуқини тўхтатишнинг бошқа ҳолатлари ҳам кўзда тутилиши мумкин.

10-модда. **Ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқининг ва ундан фойдаланиш ҳуқуқининг ўтиши**

Иморат ва иншоотларга мулкчилик ҳуқуқи ўтган тақдирда шу объектлар билан биргаликда ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқи ёки ундан фойдаланиш ҳуқуқи ҳам иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда ва шартлар билан ўтади.

11-модда. **Ерларнинг тортиб олиниши**

Давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун ерлар халқ депутатлари тегишли Советининг қарорига биноан ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда ер эгасининг розилиги билан ёки ер эгаси билан келишилиб, тортиб олинади.

Қишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг ноқишлоқ хўжалик эҳтиёжлари учун тортиб олинишига иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларига биноан фавқулодда ҳолатлардагина йўл қўйилади.

Ер эгаси ёки ердан фойдаланувчи рози бўлмаган тақдирда халқ депутатлари Советининг қарори хусусида судга шикоят қилиш мумкин.

(Давоми иккинчи бетда).

ССР ИТТИФОҚИ ВА ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН АСОСЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Муайян регион учун кадастр баҳоси даражасига мувофиқ белгиланган алоҳида қимматбаҳо серҳосил ерларнинг, шунингдек алоҳида муҳофаза қилинадиган табиат ва тарих-маданият объектлари ишғол қилиб турган ерларнинг тортиб олинишига йўл қўйилмайди. Бундай ерларнинг рўйхати иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгилаб қўйилади.

Давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун шаҳар атрофи ва кўкаламзор зоналарнинг, илмий-тадқиқот муассасалари ва ўқув юртлари тажриба далаларининг, биринчи гуруҳга мансуб ўрмонларнинг ерларини тортиб олишга иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган тартибда фавқулодда ҳолатлардагина йўл қўйилади.

Ер участкаларининг тортиб олинишидан манфаатдор бўлган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар лойиҳалаш ишлари бошлангунча объект қуриладиган жойни, участканинг тахминий ҳажми ва уни ажратиш шартларини ер эгалари ва бу ердан фойдаланувчилар, шунингдек халқ депутатлари маҳаллий Советлари билан территориянинг комплекс ривожлантиришни таъминлашни эътиборга олиб, олдиндан келишиб олишлари шарт. Олдиндан келишиб олмасдан туриб лойиҳа ишларининг пул билан таъминланишига йўл қўйилмайди.

Колхозлардан, совхозлардан, бошқа қишлоқ хўжалик корхоналаридан ерларни СССР гражданларига ва қишлоқ хўжалик кооперативларига бериш учун халқ депутатлари район, шаҳар Совети ушбу Асосларда, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган ҳолатларда ва тартибда тортиб оладилар.

12-модда. **Ер солиғи ва ер учун ижара ҳақи**

СССРда ерга эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш учун ҳақ тўланади. Ер учун ҳақ ер солиғи ёки ижара ҳақи шаклларида олинади, бу шакллар ер участкасининг сифатига ва жойлашишига қараб белгиланади.

Солиқ солиш тартиби ва миқдори иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланади. Ижарачи ижара ҳақи тўлайди, унинг миқдори томонларнинг келишувига биноан иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда ва меъёрда тайинланади.

Ўрмон фондининг ерлари учун ҳақ ўрмонлардан фойдаланганлик учун ҳақ тартибида ундириб олинади.

Ер учун тўловлар халқ депутатлари маҳаллий Советларининг бюджетларига тушади, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг бюджетларида қисман марказлаштирилиши мумкин ва аввало, ерларни муҳофаза қилишга, уларнинг сифатини яхшилашга, ер эгаларини ва ердан фойдаланувчиларни, шу жумладан, ижарачиларни шу тадбирларни амалга оширганлик учун моддий рағбатлантиришга, шунингдек ер тузилишига ва территориянинг ижтимоий ривожланишига сарфланади.

Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида ер учун ҳақ олиш соҳасидаги имтиёзлар: муайян муддатга бутунлай ёки қисман кечиш, тўлов муддатини кечиктириш, ер солиғи миқдорини камайтириш кўзда тутилиши мумкин.

Қўриқхоналар, миллий ва дендрология (ўрмон) парклари, ботаника боғлари, шунингдек бузилган ёки кам унумли ерларни эгаликка ёки фойдаланишга олган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, коллективлар ва гражданлар ер учун ҳақ тўлашдан озод қилинади. Алоҳида муҳофаза остида бўлган қўриқхоналар, илмий тадқиқот муассасаларининг ҳамда қишлоқ хўжалик профилидаги ўқув юртларининг тажриба хўжаликлари, маданият, маориф, соғлиқни сақлаш муассасалари, шунингдек, кам сонли халқлар ва этник гуруҳлар истиқомат қиладиган ва хўжалик фаолияти билан машғул бўлган жойлардаги анъанавий касблар билан шуғулланувчи корхоналар, бошқа корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, СССР гражданлари иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда, халқ депутатлари Советларининг қарорига биноан ҳақ тўлашдан озод этилиши мумкин.

13-модда. **Халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасидаги ваколатлари**

Ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасида автоном областлар, автоном округлар, ўлкалар, областлар ва бошқа маъмурий-территориал бирликлар халқ депутатлари Советлари қуйидаги ваколатларга эгадирлар:

1) гражданларга, корхоналарга, муассасаларга, ташкилотларга ерга эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва ижарага олиш учун ер бериш;

2) ерга эгалик қилиш ҳуқуқини, ердан фойдаланиш ҳуқуқини ва ерни ижарага бериш шартномаларини рўйхатга олиш;

3) ер маълумотномаси (кадастр ҳужжатлари) юритишни ташкил этиш;

4) ер тузишни ташкил этиш;

5) ушбу Қонун Асосларида кўзда тутилган ҳолларда ерларни мусодара қилиш;

6) ер учун ҳақ олиш;

7) ердан фойдаланишни ва унинг муҳофаза этилишини назорат қилиш;

умумиттифоқ, республикалараро ва республика эҳтиёжлари учун автоном областлар, автоном округларнинг территорияси доирасида ерлар тегишли автоном тузилмаларнинг розилиги билан берилади.

Халқ депутатлари маҳаллий Советлари ерга оид масалаларни ҳал этишлари учун депутатлар комиссиялари тузиладилар.

Иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида турли даражадаги халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасидаги ваколатлари аниқ белгилаб берилади.

14-модда. **Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасидаги ваколатлари**

Иттифоқдош ва автоном республикалар ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасида қуйидаги ваколатларга эгадирлар:

1) халқ депутатлари қишлоқ, посёлка, шаҳар, район Советларининг, шунингдек ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг розилиги билан умумиттифоқ, республикалараро ва республика мақсадларида иттифоқдош ва автоном республикалар чегаралардаги ерларни бошқариш;

2) иттифоқдош ва автоном республикаларнинг ер тўғрисидаги қонунларини ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш;

3) кам сонли халқлар ва этник группалар истиқомат қиладиган ҳамда хўжалик фаолиятини юритадиган жойларда халқ депутатлари тегишли маҳаллий Советларининг розилиги билан ердан фойдаланишнинг алоҳида ҳуқукий режими бўлган территориялар чегараларини белгилаш;

4) ер учун ҳақ тўлаш тартибини ва унинг энг кўп миқдорини, шунингдек тўловларни олиш имтиёзларини белгилаш;

5) халқ депутатлари маҳаллий Советлари билан биргаликда ердан оқилона фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини ошириш, ер ресурсларини муҳофаза қилишга оид республика программаларини табиатни муҳофаза қилишга оид бошқа тадбирлар билан биргаликда ишлаб чиқиш ва бажариш;

6) ердан фойдаланиш ва унинг муҳофаза этилишини назорат қилиш;

7) ер тузишни ва давлат ер кадастри юритишни ташкил этиш.

15-модда. **ССР Иттифоқининг ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасидаги ваколатлари**

Ерга оид муносабатларни тартибга солиш соҳасидаги қуйидаги вазифалар ССР Иттифоқи ваколатига киради:

1) умумиттифоқ ва республика эҳтиёжлари учун ер бериш тўғрисидаги масалаларни иттифоқдош ва автоном республикалар билан биргаликда ҳал этиш;

2) СССРда ерга оид муносабатларни тартибга солишнинг асосий қоидаларини белгилаш, СССРнинг Ер тўғрисидаги Қонунини ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш;

3) иттифоқдош ва автоном республикалар билан биргаликда ерлардан оқилона фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини ошириш, ер ресурсларини муҳофаза қилишга оид умумиттифоқ программаларини ишлаб чиқиш, тасдиқлаш ва уларнинг бажарилишини назорат қилиш;

4) ССР Иттифоқи учун ерга ҳақ тўлашнинг ягона принципларини белгилаш;

5) ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш устидан назорат ўрнатиш, ерларнинг ҳолатини (мониторинг) мунтазам кузатиб туриш;

6) давлат ер кадастрини юритиш тартибини белгилаш;

7) ер тузиш асосий қоидаларини белгилаш.

II бўлим.

Ерга эгалик қилувчилар ва ердан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқ ва бурчлари

16-модда. **Ерга эгалик қилувчиларнинг ҳуқуқ ва бурчлари**

Ер эгалари қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

1) ерда мустақил хўжалик юритиш;

2) етиштирилган қишлоқ хўжалик маҳсулоти ва уни сотишдан олинган даромадга эгалик қилиш;

3) мавжуд ер участкасида кенг тарқалган фойдали қазилмалар, торф, ўрмонзорлар, сув объектларидан белгиланган тартибда хўжалик эҳтиёжлари учун фойдаланиш, шунингдек ернинг бошқа фойдали хоссаларини ишга солиш;

4) уй-жойлар, ишлаб чиқариш, маданий-маиший ҳамда бошқа иморатлар ва иншоотлар қуриш;

5) қишлоқ хўжалик экинзорларига ва дарахтларга эгалик қилиш;

6) ер мусодара қилинган ёки ер участкасидан ихтиёрий воз кечилган тақдирда ер унумдорлигини оширишга сарфланган харажатларни тўла ундириб олиш;

7) ушбу Қонун Асосларида, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида кўзда тутилган тартибда ер участкасини ёки унинг бир қисмини вақтинча фойдаланиш учун бериш.

Ердан фойдаланувчилар қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

1) ердан кўзда тутилган мақсадларда самарали фойдаланиш, унинг унумдорлигини ошириш, ишлаб чиқаришнинг табиатни муҳофаза қилиш технологиясини қўлланиш, ўз хўжалик фаолияти натижасида территорияда экология вазияти ёмонлашишига йўл қўймаслик;

2) ушбу Қонун Асосларининг 42-моддасида кўзда тутилган ерларни муҳофаза қилишга оид туркум тадбирларни амалга ошириш;

3) ер солиғини ўз вақтида тўлаш;

4) ерга эгалик қилувчи, ердан фойдаланувчи бошқа кишиларнинг, шу жумладан ижарачиларнинг ҳуқуқларига риоя этиш.

17-модда. **Ердан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқлари ва бурчлари**

Ердан фойдаланувчилар қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

1) ердан уни бериш шартларига мувофиқ фойдаланиш;

2) ер участкасидаги мавжуд кенг тарқалган фойдали қазилмалар, торф, ўрмонлар, сув объектларидан белгиланган тартибда фойдаланиш, шунингдек ернинг бошқа фойдали хоссаларини ишга солиш;

3) ер берган халқ депутатлари Советининг розилиги билан, уй-жой, ишлаб чиқариш иморатлари, маданий-маиший бинолар ва бошқа иншоотлар қуриш;

4) ердан фойдаланиш тўхтатилган тақдирда ерни яхшилаш учун ўз ҳисобидан сарфлаган маблағни ундириб олиш;

5) қишлоқ хўжалик экинзорлари ва етиштирилган қишлоқ хўжалик маҳсулотига эгалик қилиш;

6) ушбу Қонун Асосларида, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида кўзда тутилган ҳолларда ва тартибда ер участкасини ёки унинг бир қисмини вақтинча фойдаланиш учун бериш.

Ердан фойдаланувчилар қуйидагиларни бажаришга мажбурдирлар:

1) ердан уни бериш чоғида белгилаб қўйилган мақсадлар ва шартларга мувофиқ фойдаланишни таъминлаш;

2) ўзига берилган ердан самарали фойдаланиш, ишлаб чиқаришнинг табиатни муҳофаза қилувчи технологиясини қўлланиш, ўз хўжалик фаолияти натижасида территорияда экология вазияти ёмонлашувига йўл қўймаслик;

3) ушбу Қонун Асосларининг 42-моддасида кўзда тутилган ерларни муҳофаза қилишга оид туркум тадбирларни амалга ошириш;

4) ер солиғини ёки ер учун ижара ҳақини ўз вақтида тўлаш;

5) ерга эгалик қилувчиларнинг, ердан фойдаланувчи бошқа кишиларнинг, шу жумладан ижарачиларнинг ҳуқуқларига риоя этиш.

18-модда. **Ерга эгалик қилувчилар ва ердан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш**

Давлат, хўжалик ва бошқа идоралар ҳамда ташкилотларнинг ерга эгалик қилувчилар ва ердан фойдаланувчилар фаолиятига, улар қонунни бузган ҳоллардан ташқари, аралашиши тақиқлаб қўйилади.

Бузилган ҳуқуқлар ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида кўзда тутилган тартибда тикланиши керак.

Ерга эгалик қилувчилар ва ердан фойдаланувчилар ҳуқуқларини бузиш билан етказилган зарар тўла ҳажмда қопланиши керак.

Зарарни тўлаш тўғрисидаги низоларни суд ёки давлат арбитражи кўриб чиқади.

Ушбу Қонун Асослари, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида кўзда тутилган ҳоллардагина ерга эгалик қилувчилар ва ердан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқлари чекланиши мумкин.

19-модда. **Ерга эгалик қилиш кафолатлари**

СССР гражданларига берилган ер участкалари уларнинг хоҳишига кўра халқ депутатлари Совети томонидан баб-баравар ер участкаси ажратилиб, ер участкаси олаётган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар янги жойда олдингисининг ўрнига уй-жойлар, ишлаб чиқариш бинолари ва бошқа иморатларни қуриб берганидан кейин ҳамда ушбу Қонун Асосларининг IX бўлимига мувофиқ етказилган бошқа барча зарарларни тўла ҳажмда тўлаганидан кейин давлат ёки жамоат эҳтиёжлари учун қайтариб олиниши мумкин.

Уларнинг хоҳишига кўра қайтариб олинадиган иморатлар ўрнига уй-жой, ишлаб чиқариш бинолари ва бошқа иморатлар қуриб берганидан кейин ҳамда ушбу Қонун Асосларининг IX бўлимига мувофиқ бошқа барча зарарларни тўла ҳажмда тўлаганидан кейин давлат ёки жамоат эҳтиёжлари учун колхозлар, совхозлар, қишлоқ хўжалик, илмий-тадқиқот муассасалари ва ўқув хўжаликлари, бошқа давлат кооператив, жамоат қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги корхоналарининг ерлари қайтариб олиниши мумкин.

III бўлим.

СССР гражданларининг ерга эгалик қилиши ва ердан фойдаланиши

20-модда. **СССР гражданларининг ерга эгалик қилиши**

СССР гражданлари:

деҳқончилик хўжалигини юритиш учун;

шахсий ёрдамчи хўжаликни юритиш учун;

уй-жой қуриш ва ундан фойдаланиш учун;

боғдорчилик ва чорвачилик билан шуғулланиш учун;

чорбоғ қуриш учун;

уй-жойларни меросга олган ёки сотиб олган ҳолларда;

анъанавий халқ ҳунармандчилиги учун умрбод мерос қилиб қолдириладиган тарзда эгалик қилиш мақсадида ер участкаларини олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида бошқа мақсадларда эгалик қилиш учун ҳам ер участкалари бериш кўзда тутилиши мумкин.

Мерос қилиб қолдириладиган ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқи тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида белгилаб берилади.

21-модда. **СССР гражданларининг ердан фойдаланиши**

СССР гражданларига ер тегишли халқ депутатлари Совети тасарруфидаги ерларда полизчилик билан шуғулланиш, пичан ўриш ва мол боқишда фойдаланиш учун ажратиб берилади. Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ўз қарамоғидаги ёки ўзлари фойдаланаётган ерлардан ана шу мақсадлар учун участкалар ажратиб беришлари мумкин.

Иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан бошқа мақсадларда фойдаланиш учун ер участкалари ажратиб бериш назарда тутилиши мумкин.

22-модда. **Хизмат юзасидан ажратиб бериладиган ерлар**

Транспорт, ўрмон хўжалиги, ўрмон саноати, алоқа, сув, балиқчилик, овчилик хўжаликлари, шунингдек халқ хўжалиги бошқа тармоқларининг корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари ўзлари эгалик қилаётган ёки фойдаланаётган ерлардан ўз ходимларининг айрим тоифаларига иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгилаб қўйиладиган шартлар ва тартибда хизмат юзасидан ер ажратиб берадилар.

IV бўлим.

Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар

23-модда. **Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни бериш**

Қишлоқ хўжалик эҳтиёжлари учун бериб қўйилган ёки ана шу мақсадларга мўлжалланган ерлар қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар, деб эътироф этилади.

Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар қуйидагиларга берилади:

1) СССР гражданларига — шахсий ёрдамчи хўжаликни, якка тартибда боғдорчилик, сабзавотчилик ва чорвачиликни юритиш учун;

2) СССР гражданларининг кооперативларига — коллектив боғдорчилик — сабзавотчилик ва чорвачилик учун;

3) СССР гражданларига, колхозлар, совхозлар, қишлоқ хўжалиги билан шуғулланадиган бошқа давлат, кооператив, жамоат корхоналари ва ташкилотларига — товар қишлоқ хўжалигини юритиш учун;

4) илмий тадқиқот, ўқув муассасалари ва бошқа қишлоқ хўжалик муассасаларига, қишлоқдаги ишлаб чиқариш-техника билим юртлари ва умумий таълим мактабларига — тадқиқот, ўқув мақсадлари, илғор тажрибани тарғиб этиш ва қишлоқ хўжалигини юритиш учун;

5) қишлоқ хўжалигига дахлдор бўлмаган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, диний ташкилотларга — ёрдамчи қишлоқ хўжалигини юритиш учун.

Шахсий ёрдамчи хўжаликни юритиш учун томорқа ер участкаларини халқ депутатлари қишлоқ, посёлка, шаҳар Советлари берадилар.

ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида кўзда тутилган ҳолларда қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар қишлоқ хўжалигини юритиш учун бошқа ташкилотлар ва шахсларга берилиши мумкин.

24-модда. **Колхозлар, совхозлар ва бошқа қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ерга эгалик қилиши**

Колхозлар, совхозлар ва бошқа қишлоқ хўжалик корхоналари ва ташкилотлари жамоат қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини юритиш учун ерни доимий эгалик қилишга оладилар. Мазкур корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ер участкаларини қўшимча равишда ижарага олишлари мумкин.

Колхозлар, совхозлар, бошқа қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари агросаноат бирлашмалари, комбинатлари, агрофирмалар ва бошқа тузилмалар таркибига кирганида ҳам уларнинг ерга бўлган ҳуқуқи сақланиб қолади.

Қишлоқ хўжалик корхоналари бўлинмалари негизида (тажриба хўжаликлари бундан мустасно) тузилаётган кооперативларга ва халқ депутатлари Советларининг қарори билан кооперативлардан чиқаётган бўлинмаларга хўжалик юритишнинг тенг шароитларини яратиш зарурати ҳисобга олиниб, ер участкалари улар илгари ишлов берган ер участкаларидан берилади. Бу участкалар мазкур корхоналар ерлари таркибидан олиб қўйилиши керак. Ер участкалари бериш тартиби ва шартлари иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

Колхозлар ва бошқа қишлоқ хўжалик кооперативларининг аъзолари, қишлоқ хўжалик корхоналари (тажриба хўжаликлари бундан мустасно) ходимлари колхозлар ва кооперативлардан чиқишни ҳамда деҳқон хўжалигини юритишни истасалар халқ депутатлари Советининг қарорига кўра, хўжалик юритишнинг тенг шароитларини яратиш зарурлигини ҳисобга олиб, уларга мазкур корхоналар ерларидан ажратиб олинаётган участкалар берилади. Ер участкалари бериш тартиби ва шартлари мазкур Асослар, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

25-модда. **Деҳқон хўжалигини юритаётган гражданларнинг ерга эгалиги**

Устун тарзда шахсий меҳнатга ва оила аъзоларининг меҳнатига асосланадиган деҳқон хўжалигини юритишни истаган СССР гражданларига уларнинг хоҳишига кўра, умрбод эгалик қилиб ва мерос қилиб қолдириш учун ёки ижарага ер участкалари берилади, бунга томорқа ерлари ҳам киради. Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида ерни фақат ижарага бериш ҳоллари ва шартлари назарда тутилиши мумкин.

Деҳқон хўжалигини юритаётган гражданлар ишлаб чиқариш мақсадлари учун ер участкаларини қўшимча тарзда ижарага олишлари мумкин.

Иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида гражданларнинг қишлоқ хўжалигидаги иш тажрибаси, зарур малакаси, бошқа шартлар ва омиллар ҳисобга олиниб, уларнинг ер участкасини олишида устун ҳуқуқ белгиланади.

Деҳқон хўжалигини юритаётган гражданларнинг энг кўп ер участкасини иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларига биноан регион хусусиятларини, ихтисослаштиришни ва берилаётган ерни асосан деҳқон хўжалиги аъзоларининг шахсий меҳнати билан ишлаш имкониятларини ҳисобга олиб, халқ депутатлари маҳаллий Советлари белгилайдилар.

Деҳқон хўжалигини юритаётган гражданларнинг ер участкалари бўлинмаслиги керак. Ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқи иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида белгилаб қўйилган шартларда мерос қилиб қолдирилади.

Деҳқон хўжалиги мулки сотилаётганида ва ер участкаси бошқа гражданга, корхонага ёки ташкилотга берилаётганида халқ депутатлари Советининг қарорига кўра, ер эгаси ундан ҳосил етиштириш учун қилган барча харажатларини тўла қоплаб олиш, шунингдек ер участкасига эгалик қилинган даврда кадастр қиймати кўтарилишига мувофиқ тарзда ер сифатининг яхшиланиши учун сарфлаган харажатларини қоплаб олиш ҳуқуқига эгадир.

Деҳқон хўжалигини юритаётган граждан меҳнатга лаёқатсиз бўлиб қолса ёки пенсия ёшига етса ўзи билан биргаликда деҳқон хўжалигини юритаётган оила аъзоларидан бирига ер участкасига эгалик қилиш ҳуқуқини бериши ёки уни вақтинчалик фойдаланиб туришга бериб қўйиши, бундай кишилар бўлмаганида эса, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгилаб қўйилган тартиб ва шартларда бошқа кишиларга бериши мумкин.

26-модда. **СССР гражданларига деҳқон хўжалигини юритиш учун ер бериш тартиби**

СССР гражданларига деҳқон хўжалигини юритиш учун ер уларнинг аризаларига биноан халқ депутатлари қишлоқ Советининг тақдимига кўра халқ депутатлари район Советининг қарори билан берилади.

Ер участкалари гражданларга, одатда, шу ерда жойлашган сув манбалари ва ўрмонзорлар билан биргаликда яхлит ҳолда берилади.

Колхозлар ва бошқа қишлоқ хўжалик кооперативларининг аъзолари, қишлоқ хўжалик корхоналарининг ходимлари мабодо ана шу кооперативлар ва корхоналардан чиқишаётган бўлса, уларга ер участкаси ажратилади, мазкур участкаларнинг кадастр баҳоси қоида тариқасида хўжалик бўйича ўртача даражада бўлиши керак. Хўжаликдаги ўртача кадастр баҳосидан пастроқ баҳо олган ер участкаси ажратилганида иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан солиқ имтиёзлари ва бошқа имтиёзлар белгиланади.

СССРнинг бошқа гражданларига деҳқон хўжалигини юритиш учун ер участкалари мазкур асосларининг 38-моддасига биноан захира ердан берилади.

Ер беришни рад этиш устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

V бўлим.

Аҳоли пунктларининг ерлари

27-модда. **Шаҳарлар ва шаҳар типидаги посёлкаларнинг ерлари**

Шаҳар (посёлка) доирасидаги барча ерлар халқ депутатлари шаҳар (посёлка) Советлари ихтиёридадир. Шаҳар (посёлка) доирасини, шаҳарлар (посёлкалар) территориясининг ер-хўжалик тузилишини белгилаш ва ўзгартириш, ер участкаларининг тортиб олиш ва бериш тартиби ҳамда улардан фойдаланиш шартлари мазкур Асослар, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади. Шаҳар (посёлка) доирасида ер участкаларига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва ижарага бериш тўғрисидаги қарорни халқ депутатлари шаҳар (посёлка) Совети қабул қилади.

Ер участкаларини шаҳар (посёлка) доирасига қўшиш мазкур участкалардаги ерга эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш ҳуқуқининг тўхтатилишига олиб келмайди.

28-модда. **Қишлоқ аҳоли пунктларининг ерлари**

Қишлоқ аҳоли пунктлари учун ер тузилиши тартибида белгилаб қўйилган чегаралар доирасида бўлган барча ерлар мазкур пунктларнинг ерларига киради.

Қишлоқ аҳоли пунктларининг ерлари халқ депутатлари қишлоқ Советининг ихтиёридадир. Халқ депутатлари қишлоқ Совети қишлоқ аҳоли пунктлари чегаралари доирасида ер участкаларига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва ижарага бериш тўғрисида қарор қабул қилади.

Қишлоқ аҳоли пунктлари ерларидан фойдаланиш тартиби иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

VI бўлим.

Саноат, транспорт, алоқа, мудофаа ерлари ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар

29-модда. **Саноат, транспорт, алоқа ерлари ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар**

Тегишли корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга улар зиммасидаги вазифаларни амалга ошириш учун фойдаланишга топшириб қўйилган ерлар саноат, транспорт, алоқа ерлари ва бошқа мақсадларга мўлжалланган ерлар, деб эътироф этилади.

Мазкур мақсадлар учун берилаётган ер участкаларининг катта-кичиклиги кўрсатилган тартибда тасдиқланган нормалар ва лойиҳа-техника ҳужжатларига мувофиқ белгиланади, участкалар эса уларни ўзлаштириш навбати ҳисобга олиниб, ажратилади.

Саноат, транспорт, алоқа ерлари ва бошқа мақсадга мўлжалланган ерлардан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

30-модда. **Саноат, транспорт, алоқа корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари томонидан қишлоқ хўжалик мақсадлари учун ер бериш**

Саноат, транспорт, алоқа ва халқ хўжалигининг бошқа тармоқлари корхоналари. муассасалари ва ташкилотлари ўзлари фойдаланмаётган ерни халқ депутатлари маҳаллий Советларининг қарорига кўра, ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунларида белгилаб қўйилган тартиб ва шартларда қишлоқ хўжалик мақсадлари учун гражданларга, колхозларга, совхозларга, бошқа корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга вақтинча фойдаланиш учун берадилар. Мазкур Асосларнинг 12-моддасида назарда тутилган тартибга кўра, шу ерлар учун ҳақ тўланади.

31-модда. **Мудофаа эҳтиёжлари учун мўлжалланган ерлар**

СССР Қуролли Кучларининг ҳарбий қисмлари, муассасалари, ҳарбий-ўқув юртлари, корхоналари ва ташкилотлари, чегара қўшинлари, ички ва темир йўл қўшинлари жойлашиши ва доимий фаолияти учун бериб қўйилган ерлар мудофаа эҳтиёжи учун мўлжалланган ерлар деб эътироф этилади.

Мудофаа эҳтиёжлари учун ер бериш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

VII бўлим.

Табиатни муҳофаза этиш, соғломлаштириш, дам олиш ва тарих-маданият мақсадларига мўлжалланган ерлар

32-модда. **Табиатни муҳофаза этишга мўлжалланган ерлар**

Табиатни муҳофаза этишга мўлжалланган ерларга қўриқхоналар, миллий ва дендрология боғлари, ботаника боғлари, заказниклар (овчилик учун мўлжалланган ерлар бундан мустасно), табиат ёдгорликлари ерлари киради.

Бу ерларда уларнинг мақсадига зид бўлган фаолият тақиқланади.

Қўриқхоналар, миллий ва дендрология боғлари, ботаника боғлари, заказниклар (овчиликка мўлжалланган ерлар бундан мустасно), табиат ёдгорликлари ерлари режимини таъминлаш учун муҳофаза зоналари таъсис этилиб, ушбу зоналарнинг ерларида уларнинг режимига риоя этилишини таъминлашга зарарли таъсир этадиган фаолият тақиқлаб қўйилади.

Табиатни муҳофаза этишга мўлжалланган ерлардан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгилаб қўйилади.

33-модда. **Соғломлаштиришга мўлжалланган ерлар**

Дарднинг олдини олиш ва даволашни ташкил этиш учун қулай бўлган табиий даволаш омилларига эга бўлган ер участкалари соғломлаштиришга мўлжалланган ерлар қаторига киради.

Курортлар жойлашган ерларни алоҳида муҳофаза этиш керак. Табиий даволаш омилларини муҳофаза этиш мақсадида барча курортларда санитария муҳофазаси округлари белгиланади. Ана шу округлар доирасида фаолияти табиий даволаш ҳоссалари ва аҳолининг дам олиши учун қулай шарт-шароитларни муҳофаза этишга зид бўлган корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга ер участкаларини эгалик қилиш, фойдаланиш ёки ижарага бериш маъ этилади.

Соғломлаштиришга мўлжалланган ерлардан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

34-модда. **Дам олишга мўлжалланган ерлар**

Аҳолининг оммавий дам олиши ва туризмни ташкил этишга мўлжалланган ва шу мақсадда фойдаланилаётган ерлар дам олишга мўлжалланган ерлар деб эътироф этилади. Дам олишга мўлжалланган ерларда улардан мақсадга мувофиқ фойдаланишга халал берадиган фаолият тақиқланади.

Мазкур ерлардан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

35-модда. **Тарих-маданият аҳамиятига молик ерлар**

Тарих-маданият қўриқхоналари, мемориал боғлар, дафн қилиш жойлари, археология ёдгорликлари ерлари тарих-маданият аҳамиятига молик ерлар қаторига киради.

Бу ерларда уларнинг асосий мақсадига зид бўлган ҳар қандай фаолият тақиқланади.

Мазкур ерлардан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

VIII бўлим.

Ўрмон фонди ерлари, сув фонди ерлари ва захира ерлар

36-модда. **Ўрмон фонди ерлари**

Ўрмон билан қопланган, шунингдек ўрмон билан қопланмаган бўлса ҳам ўрмон хўжалиги эҳтиёжи учун бериб қўйилган ерлар ўрмон фонди ерлари деб эътироф этилади.

Халқ депутатлари маҳаллий Советлари ўрмон хўжалиги давлат органлари билан келишиб, ўрмон фонди ерларини қишлоқ хўжалик мақсадлари учун вақтинча фойдаланишга беришлари мумкин. Мазкур Асосларнинг 12-моддасида кўзда тутилган тартибда ушбу ерлар учун ҳақ тўланади.

Ўрмон фонди ерларидан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

37-модда. **Сув фонди ерлари**

Сув ҳавзалари, музликлар, ботқоқликлар, гидротехника иншоотлари ва бошқа сув хўжалиги иншоотлари эгаллаб турган ерлар, шунингдек сув ҳавзаларининг қирғоқлари бўйлаб ажратиб қўйилган минтақадаги ерлар сув фонди ерлари қаторига киради.

(Давоми учинчи бетда).

ССР ИТТИФОҚИ ВА ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРНИНГ ЕР ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН АСОСЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Сув фонди ерларидан фойдаланиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

38-модда. **Захира ерлар**

Эгалик қилишга ва доимий фойдаланишга берилмаган барча ерлар захира ерлардир. Бунга мазкур асосларнинг 9-моддасига мувофиқ эгалик қилиш ва фойдаланиш ҳуқуқи тўхтатилган ерлар ҳам киради.

Захира ерлар халқ депутатлари Советларининг ихтиёрида бўлиб, ерларни мазкур асосларга мувофиқ кўпроқ қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун эгалик қилиш, фойдаланиш ва ижарага беришга мўлжалланган.

IX бўлим.

Ер эгалари, ердан фойдаланувчилар кўрган зарарнинг ва қишлоқ хўжалиги ҳамда ўрмон хўжалиги ишлаб чиқаришидаги нобудгарчиликларнинг ўрнини қоплаш

39-модда. **Ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар кўрган зарарни қоплаш**

Ер участкаларини тортиб олиш ёки вақтинча эгаллаб туришдан кўрилган, шунингдек ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг, жумладан ижарачиларнинг ҳуқуқлари чекланишидан ёки корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва гражданларнинг фаолияти таъсири оқибатида ер сифати ёмонлашганлигидан ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар, шу жумладан ижарачилар кўрган зарарнинг ўрни тўла ҳажмда (жумладан бой берилган фойдани ҳам ҳисобга олиб) қопланиши керак. Тортиб олинган ер участкаларини ажратган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар кўрилган зарарнинг ўрнини қоплайдилар, шунингдек фаолияти ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг, жумладан ижарачиларнинг ҳуқуқлари чекланишига ёки шу атрофдаги ерларнинг сифати ёмонлашувига олиб келган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар мазкур Асосларда ва ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг бошқа қонунларида белгилаб қўйилган тартибда кўрилган зарарнинг ўрнини қоплайдилар.

Кўрилган зарарни қоплаш ва бу зарарнинг миқдорини белгилаш билан боғлиқ бўлган баҳслар ваколатларига мувофиқ тарзда суд ёки давлат арбитражида ҳал қилинади.

40-модда. **Қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги ишлаб чиқаришидаги зарарларнинг ўрнини қоплаш**

Қишлоқ хўжалиги ерлари ва ўрмонзорларни тортиб олиб, улардан қишлоқ хўжалик ва ўрмон хўжалигини юритиш билан боғлиқ бўлмаган мақсадда фойдаланиш ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар, шу жумладан ижарачилар ҳуқуқининг чекланиши ёки корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар фаолиятининг таъсири натижасида ер сифатининг ёмонлашувидан қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги ишлаб чиқариши кўрган зарарнинг ўрни халқ депутатлари Советлари томонидан қопланиши керак. Мазкур Асосларнинг 39-моддасида кўзда тутилган зарарларни қоплашдан ташқари бу зарарлар ўрни тўлдирилади.

Мазкур зарарларнинг ўрнини қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалигини юритиш билан боғлиқ бўлмаган эҳтиёжлар учун тортиб олинган қишлоқ хўжалик ерлари ва ўрмонзорлар берилган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар қоплайдилар, бу зарарларнинг ўрнини объектлари атрофида муҳофаза, санитария ва ҳимоя зоналари белгиланиб, қишлоқ хўжалиги ва ўрмончилик ерларини оборотдан чиқариб юборган ёки мазкур ерларни у қадар қиймати бўлмаган ерларга айлантириб қўйган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ҳам қоплайдилар.

Кўрилган зарарнинг ўрнини қоплаш учун тушаётган маблағдан янги ерларни ўзлаштириш, ўрмон фондидаги ерларнинг унумдорлигини ва самарадорлигини оширишиш учун фойдаланилади.

Ўрнини қоплаш лозим бўлган зарарнинг миқдори ва уларни аниқлаш тартиби, шунингдек зарар ўрнини қоплашдан халос қилинган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар рўйхати иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

X бўлим.

Ерларни муҳофаза қилиш

41-модда. **Ерларни муҳофаза этишнинг мақсад ва вазифалари**

Ерларни муҳофаза этиш ердан оқилона фойдаланиш, ерни қишлоқ хўжалик оборотидан асосланмаган тарзда тортиб олинишининг олдини олиш, зарарли антропоген таъсиридан ҳимоя қилиш, шунингдек тупроқ унумдорлигини тиклаш ва ошириш, ўрмон фонди ерларининг самарадорлигини юксалтиришга қаратилган ҳуқуқий, ташкилий, иқтисодий тадбирлар ва бошқа тадбирлар системасини қамраб олади.

Ерларни муҳофаза қилиш мураккаб табиий ҳосилалар (экосистемалар) бўлмиш экинзорларга уларнинг зона ва минтақа хусусиятларини эътиборга олиб комплекс ёндашиш асосида амалга оширилади.

Ерлардан оқилона фойдаланиш системаси табиатни муҳофаза қиладиган ва ресурсларни тежайдиган тусда бўлиши ҳамда тупроқнинг сақланишини, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсига, геология жинсларига ва атроф-муҳитининг бошқа таркибий қисмларига таъсир ўтказиш чекланишини назарда тутадиган бўлиши керак.

42-модда. **Ерларни муҳофаза қилишнинг мазмуни ва тартиби**

Ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар, шу жумладан ижарачилар:

территорияни оқилона ташкил этадилар;

тупроқнинг унумдорлигини, шунингдек ернинг бошқа хусусиятларини тиклайдилар ва оширадилар;

ерларни сув ва шамол таъсирида нурашдан, селдан, сув босишидан, ботқоқланишдан, қайта шўр босишдан, қовжирашдан, зичланишдан, ишлаб чиқариш чиқитлари билан, химиявий ва радиоактив моддалар билан булғанишдан, бошқа бузғувчи жараёнлардан ҳимоя қиладилар;

экинзорларнинг бута ва майда дарахтлар босиб кетишидан, ерларнинг маданий-техникавий ҳолатини ёмонлаштирадиган бошқа жараёнлардан ҳимоя қиладилар;

таназзулга юз тутган экинзорлардаги тупроқнинг ҳосилдорлигини қайта тиклашнинг бошқа усуллари бўлмаган тақдирда бу экинзорларни консервация қилиб қўядилар;

бузилган ерларни қайта экинзорга айлантирадилар, уларнинг унумдорлигини ва ернинг бошқа фойдали хусусиятларини оширадилар;

ерларни бузиш билан боғлиқ бўлган ишларни ўтказиш чоғида тупроқнинг унумдор қатламини сидириб оладилар, ундан фойдаланадилар ва уни сақлаб қоладилар.

Давлат органлари умумиттифоқ ва республика дастурлари доирасида ерларни муҳофаза қилиш юзасидан зарур чора-тадбирларни кўрадилар.

Ерларни муҳофаза қилиш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

43-модда. **Ерларнинг ҳолатига таъсир қиладиган объектлар, иморатлар ва иншоотларни жойлаштиришга, лойиҳалашга, қуришга ва ишга туширишга нисбатан экологик талаблар**

Ерларнинг ҳолатига салбий таъсир қиладиган янги объектлар, иморатлар ва иншоотларни жойлаштириш, лойиҳалаш, қуриш ва ишга тушириш ҳамда мавжудларини таъмирлаш, шунингдек янги технологияларни жорий қилиш чоғида ерларни муҳофаза қилиш тадбирлари кўзда тутилиши ва амалга оширилиши керак.

Ерларни таназзулга юз тутишдан ёки бузилишдан ҳимоя қилиш тадбирлари билан таъминланмаган объектларни ишга тушириш ва технологияларни қўллаш тақиқланади.

Ерларнинг ҳолатига таъсир қиладиган объектларнинг жойлаштирилиши ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда ер тузиш, табиатни муҳофаза қилиш органлари ва бошқа органлар билан келишиб олинади.

44-модда. **Ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишни иқтисодий рағбатлантириш**

Ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишни иқтисодий рағбатлантириш ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг, шу жумладан, ижарачиларнинг тупроқ ҳосилдорлигини сақлаб қолиш ва тиклашдан, ерларни ишлаб чиқариш фаолиятининг салбий оқибатидан ҳимоя қилишдан манфаатдорлигини оширишга қаратилган ва:

бошқаларнинг айби билан бузилган ерларни тиклаш учун иттифоқ, республика ёки маҳаллий бюджетлардан маблағ ажратишни;

қишлоқ хўжалиги соҳасида ўзлаштириш ёки ишларни бажариш лойиҳасида кўзда тутилган даврда ерларнинг ҳолатини яхшилаш босқичида турган ер участкалари учун ҳақ тўлашдан озод этишни;

енгил шартлар билан кредитлар беришни;

бошқаларнинг айби билан бузилган ер участкалари вақтинча консервация қилиниши натижасида даромад камайганлигининг ўрнини бюджет маблағлари ҳисобидан қисман қоплашни;

ерларнинг сифатини яхшилаганлик, тупроқнинг ҳосилдорлиги ва ўрмон фонди ерларининг самарадорлигини оширганлик, экологик соф маҳсулот ишлаб чиқарганлик учун рағбатлантиришни ўз ичига олади.

Ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишни иқтисодий жиҳатдан рағбатлантириш билан боғлиқ тадбирларни амалга ошириш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунлари билан белгиланади.

XI бўлим.

Ерлардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш устидан назорат

45-модда. **Ерлардан фойдаланиш ва уларнинг муҳофазаси устидан давлат назоратининг вазифалари**

Ерлардан фойдаланиш ва уларнинг муҳофазаси устидан давлат назоратининг вазифалари барча давлат ва жамоат органлари, давлат кооператив ва бошқа жамоат корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари, шунингдек гражданлар томонидан ердан самарали фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш мақсадида ерга оид қонунларнинг талабларига риоя этилишини таъминлашдан иборат.

46-модда. **Ерлардан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга оширадиган идоралар**

Ерлардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини халқ депутатлари Советлари ва махсус вакил қилинган идоралар амалга оширадилар. Ерлардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикалар қонунлари билан белгиланади.

47-модда. **Ер мониторинги**

Ер мониторинги ер таркибидаги ўзгаришларни ўз вақтида аниқлаш, уларга баҳо бериш, салбий жараёнларнинг олдини олиш ва оқибатларини тугатиш учун ер фонди ҳолатини кузатиб туриш системасидан иборат. Мониторинг структураси, мазмуни ва уни амалга ошириш тартибини СССР Министрлар Совети белгилайди.

XII бўлим.

Давлат ер кадастри

48-модда. **Давлат ер кадастрининг вазифаси**

Давлат ер кадастри халқ депутатлари Советларини, манфаатдор корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва гражданларни ерлардан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишни ташкил этиш, ерга оид муносабатларни, ер тузилишини тартибга солиш, ер учун тўланадиган ҳақ миқдорини асослаш, хўжалик фаолиятига баҳо бериш мақсадида ер тўғрисидаги ахборот билан таъминлашдан иборат.

49-модда. **Давлат ер кадастрини юритишнинг мазмуни ва тартиби**

Давлат ер кадастри ерларнинг ҳуқуқий режими, уларни ерга эгалик қилувчиларга, ердан фойдаланувчиларга, ер категорияларига қараб тақсимлаш тўғрисидаги, ерларнинг сифат характеристикаси ва халқ хўжалик қиймати тўғрисидаги зарур маълумотлар ва ҳужжатлар системасидан иборат.

Давлат ер кадастри топография-геодезия, картография, тупроқ, геоботаника текширувлари ва изланишлари ҳамда бошқа хил текширишлар ва изланишлар, ерга эгалик ва ердан фойдаланишни рўйхатга олиш, ерларни ҳисобга олиш ва уларга баҳо бериш билан таъминланади.

Давлат ер кадастрини ер тузиш органлари бутун мамлакат учун ягона система асосида давлат бюджети маблағлари ҳисобидан амалга оширадилар.

Давлат ер кадастрини юритиш тартиби СССР Министрлар Совети томонидан белгиланади...

XIII бўлим.

Ер тузилиши

50-модда. **Ер тузилиши вазифалари ва мазмуни**

Ер тузилиши ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишга, қулай экологик муҳитни вужудга келтиришга ва табиий иқлимни яхшилашга оид ер тўғрисидаги қонунларни, халқ депутатлари Советларининг қарорларини амалга оширишга қаратилган тадбирлар системасини ўз ичига олади.

Ер тузилиши:

1) ер ресурсларидан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш схемаларини ҳамда ер тузилиши схемаларини ишлаб чиқишни;

2) маъмурий-территориал тузилмалар чегаралари жойларини белгилашни;

3) янги ерларни ҳосил қилиш ҳамда мавжуд ерларга эгалик қилиш ва ундан фойдаланишни тартибга солиш. ерлардаги ноқулайликларни тугатиш, натура ҳолида ер участкалари ажратиш лойиҳаларини тузишни, ерга эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқини берадиган ҳужжатларни тайёрлашни;

4) хўжаликларда ер тузилиши лойиҳаларини ҳамда ерлардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш билан боғлиқ бошқа лойиҳаларни ишлаб чиқишни;

5) ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза этишга доир прогнозларни, умумиттифоқ ва регионал программаларни ишлаб чиқишни;

6) махсус тарзда табиатни муҳофаза қилиш, дам олиш ва қўриқхона режимларидаги территориялар жойлашишини асослаб беришни ва уларнинг чегараларини белгилашни;

7) ер тузилиши лойиҳалари амалга оширилиши устидан авторлик назоратини;

8) топография-геодезия, картография, тупроқ, геоботаника текширувлари ва изланишларини ҳамда бошқа текширувлар ва изланишларни ўтказишни назарда тутади.

51-модда. **Ер тузилишини ташкил этиш**

Ер тузилиши давлат ер тузиш ташкилотлари томонидан бюджет маблағлари ҳисобига амалга оширилади. Ер участкалари тузилиши, уларни тубдан яхшилаш ва муҳофаза қилиш билан боғлиқ ер тузилиши лойиҳалари ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг ташаббуси билан улар ҳисобидан бошқа ер тузилиши ташкилотлари томонидан ишлаб чиқилиши мумкин.

XIV бўлим.

Ер хусусидаги низоларни ҳал этиш ва ер қонунларини бузганлик учун жавобгарлик

52-модда. **Ер хусусидаги низоларни ҳал этиш тартиби**

Ер хусусидаги низолар халқ депутатлари маҳаллий Советлари, суд ёки давлат арбитражи томонидан иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида белгиланган тартибда ҳал қилинади.

Ер муносабатлари билан боғлиқ бўлган мулкий низолар суд ёки давлат арбитражи томонидан уларнинг ваколатлари доирасида ҳал қилинади.

Бир республика корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг бошқа республика территориясидаги ердан фойдаланиш масалаларига оид низолари манфаатдор республикаларнинг вакилларидан кенг асосда тузилган комиссиялар томонидан кўриб чиқилади. Башарти комиссия якдиллик билан бир қарорга келолмаса, шу масала хусусидаги низолар ССР Иттифоқи қонунларига мувофиқ белгиланган тартибда кўриб чиқилиши лозим.

53-модда. **Ер хусусидаги қонунларни бузганлик учун жавобгарлик**

Ер участкаларини сотиб олиш ва сотиш, совға қилиш, гаровга қўйиш, ўзбошимчалик билан айирбошлаш ҳақиқий эмас.

Ер участкаларини ўзбошимчалик билан эгаллаб олишда, шунингдек қишлоқ хўжалиги ерларини ва бошқа ерларни бузишда, уларни химиявий ва радиоактив модалар, ишлаб чиқариш чиқиндилари ва оқава сувлар билан булғатишда, ерларнинг ҳолатига салбий таъсир кўрсатадиган объектларни жойлаштириш, қуриш, лойиҳалаш, ишга туширишда, ердан фойдаланишнинг табиатни муҳофаза қилиш режими талабларини бажармасликда, вақтинча эгаллаб турган ерни қайтариб бериш муддатини бузишда ёки шу ерларни белгиланган мақсадда фойдаланиш учун яроқли ҳолатга келтириб бериш мажбуриятларини бажармасликда, фойдаланиладиган ерлар чегараларининг марза белгиларини йўқ қилиб ташлашда, ерларнинг давлат рўйхати, ҳисоб-китоби ва нархи маълумотларини сохталаштиришда айбдор бўлган шахслар ССР Иттифоқи, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларига биноан гражданлик, маъмурий ёки жиноий жавобгарликка тортиладилар.

Ўзбошимчалик билан эгаллаб олинган ер участкалари эгасига қайтариб берилади, қонунга хилоф равишда фойдаланилган вақтда қилинган чиқимларнинг ўрни қопланмайди.

Иттифоқдош ва автоном республикаларнинг қонунларида ер қонунларини бошқа тарзда бузганлик учун ҳам жавобгарлик белгиланиши мумкин.

Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва гражданлар ер тўғрисидаги қонунларни бузганликлари натижасида етказилган зарарнинг ўрнини қоплашга мажбурдирлар.

XV бўлим.

Халқаро шартномалар

54-модда. **Халқаро шартномалар**

Башарти СССРнинг халқаро шартномасида СССРнинг Ер ҳақидаги Қонунида кўзда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, у ҳолда халқаро шартноманинг қоидалари қўлланилади. Башарти иттифоқдош республиканинг халқаро шартномасида мазкур иттифоқдош республиканинг ер ҳақидаги қонунида кўзда тутилганидан кўра бошқача қоидалар белгиланган тақдирда ҳам иттифоқдош республиканинг ер ҳақидаги қонуни хусусида худди шундай тартиб қўлланилади.

СССР Олий Советининг Раиси

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1990 йил 28 февраль.

СССР Олий Советининг қарори

ОЗАРБАЙЖОН ССРдаги ВА АРМАНИСТОН ССРдаги АҲВОЛ ҲАМДА БУ РЕГИОНДАГИ ВАЗИЯТНИ НОРМАЛЛАШТИРИШ ТАДБИРЛАРИ ҲАҚИДА

СССР Олий Совети Озарбайжон ССР ва Арманистон ССРдаги ишларнинг аҳволини муҳокама қилиб, регионддаги воқеаларнинг ривожи муносабати билан чуқур хавотирлик изҳор этади. Иккала республиканинг можароси хатарли даражага етди, Кавказорти халқларига ва бутун мамлакатга, демократик жараёнларнинг ривожланишига катта зиён етказмоқда.

Вазиятни сиёсий воситалар билан нормаллаштириш мақсадида марказий ҳокимият органлари сарфлаган куч-ғайратлар ижобий натижалар бермади. Иккала республикада давом этган миллатлараро зиддиятнинг кескинлашуви кўп кишиларнинг қурбон бўлишига олиб келди, юз минглаб одамлар қочоқлар аҳволига тушиб қолди.

Мана шундай вазиятда 1990 йил январида Тоғли Қорабоғ автоном областида, Озарбайжон ССРнинг баъзи районларида ва Арманистон ССРнинг Горис районида, сўнгра эса Бокуда фавқулодда ҳолат жорий этилганлиги қуролли тўқнашувлар, оммавий тартибсизликлар, қонун талабларига итоат қилмаслик кучайиб кетган шароитда зўравонликнинг пайини қирқиш юзасидан кўрилган энг қаттиқ, аммо зарур чора бўлди.

СССР Олий Совети азият чеккан кишиларга чуқур ҳамдардлик изҳор этади, ҳалок бўлган граждан шахслар ва ҳарбий хизматчиларнинг қариндош-уруғлари ва ёру биродарларига таъзия билдиради, Озарбайжон ва Арманистон халқлари бошига аянчли фожиа солган қаттол кучларнинг ва порага сотилган унсурларнинг хатти-ҳаракатларини кескин қоралайди.

СССР Олий Совети **қарор қилади:**

1. Озарбайжон ССР ва Арманистон ССР ўз территорияларидаги барча миллат гражданларининг ҳуқуқлари ва хавфсизлигини таъминлаш учун, нормал ҳаёт фаолияти ва жамоат тартиби сақланиши учун тўла жавобгар эканликларини эътиборга олиб, республикаларнинг давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари зиммасига жамоатчиликни жалб қилиб, иккала республиканинг тенг ҳуқуқлилиги, суверенитети ва территориал бутунлиги қоидаларига асосланиб, халқлар ўртасида ишонч ва иноқликни тиклаш тўғрисида республикалараро шартнома тузиш учун дарҳол музокара бошлаш мажбурияти юклатилсин.

2. Озарбайжон ССР ва Арманистон ССРнинг давлат органларига, СССР Ички ишлар министрлигига ва СССР Давлат хавфсизлиги комитетига жанговар гуруҳларни тўла қуролсизлантириш ва аҳоли қўлидаги қуролни тортиб олиш, террорчилик ҳаракатлари, ур-йиқитлар, оммавий тартибсизликлар учун жавобгар бўлган қаттол ташкилотлар ва бирлашмаларнинг тарқатиб юборилишини таъминлаш топширилсин. Миллатчиликни, ирқчиликни ва диний мутаассибликни ошкора тарғиб қилувчи сиёсий ташкилотларнинг фаолиятини тақиқлаш зарур, деб ҳисоблансин.

3. Озарбайжон ССР давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларига республикадаги вазият барқарорлашиб, аҳолининг хавфсизлигини таъминлайдиган шароит вужудга келган сайин Бокудаги фавқулодда ҳолатни бекор қилиш ва қўшинларни шаҳардан олиб кетиш тўғрисида СССР Олий Совети Президиумига таклифлар киритиш тавсия қилинсин.

4. Озарбайжон ССР ва Арманистон ССРнинг Министрлар Советлари саноат корхоналарининг ишини нормаллаштиришга оид тадбирларни икки ҳафта муддат ичида ишлаб чиқиб, СССР Министрлар Советига ва Иттифоқ Советининг саноат, энергетика, техника ва технологияни ривожлантириш масалалари комиссиясига тақдим этсинлар, бунда мамлакатнинг бутун халқ хўжалиги барқарор ишлаши учун муҳим аҳамиятга эга бўлган корхоналарга алоҳида эътибор берсинлар.

5. Озарбайжон ССР ва Арманистон ССР Министрлар Советлари СССР Темир йўллар министрлиги ва СССР Граждан авиацияси министрлиги билан биргаликда регионнинг темир йўл, автомобиль, ҳаво транспортидаги вазиятни дарҳол нормаллаштириш юзасидан республикалар ўртасида битим тузилишини таъминласинлар ҳамда транспорт йўлларининг пухта ишлаши учун чора-тадбирлар системасини ишлаб чиқсинлар. Иттифоқ Советининг транспорт, алоқа ва информатика комиссияси иккала республикадан сайланган СССР халқ депутатлари билан биргаликда бу ишда қатнашсин ва натижалардан СССР Олий Советини хабардор қилсин.

6. ССР Иттифоқи Прокуратураси, СССР Ички ишлар министрлиги, СССР Давлат хавфсизлиги комитети Озарбайжоннинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан биргаликда Озарбайжон ССР Олий Совети комиссиясининг хулосаларини эътиборга олиб, 1990 йилнинг январида содир бўлган барча жиноятлар ва ғайриқонуний ҳаракат фактларини жуда қисқа муддатларда текширишни таъминласин.

СССР Бош прокурори ва СССР Давлат хавфсизлиги комитети икки ойлик муддатда СССР Олий Советига тегишли ахборотни тақдим этсин.

7. СССР Министрлар Совети Озарбайжон ССР ва Арманистон ССР Министрлар Советлари билан биргаликда қочоқларга ёрдам беришнинг ҳукумат дастури ишлаб чиқилишини жадаллаштирсин.

8. Марказий ва маҳаллий оммавий ахборот органларига миллатлараро муносабат муаммоларини тарафкашликка ва фактларни сохталаштиришга йўл қўймай, вазминлик ва масъулият билан, холисона ёритиш тавсия этилсин.

СССР Олий Советининг Раиси

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль
1990 йил 5 март.

Х. Модров Москвага келди

Совет раҳбариятининг таклифига биноан ГДР Министрлар Советининг Раиси Х. Модров 5 март куни расмий визит билан Москвага келди.

Аэродромда уни СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

Аэропортда ГДР ва СССРнинг Давлат байроқлари кўтарилган эди.

* * *

Европада икки герман давлатидаги воқеаларнинг ривожига катта аҳамият берилаётгани Х. Модровнинг СССР халқ депутатлари гуруҳи билан суҳбати асосий йўналишини белгилаб берди. Суҳбат шу куниёқ Кремлда бўлиб ўтди.

Совет парламент аъзолари меҳмонларнинг илтимосига кўра, Умумевропа жараёнида СССРнинг мавқеини таърифлаб, ГДР билан ГФРнинг белгиланган бирлашуви ушбу жараёнга мантиқан уйғунлашиб кетади ва қитъадаги мавжуд чегаралар хавфсизлиги ва бузилмаслиги учун таҳдид туғдирмайди, деб умид билдирдилар.

ГДР ҳукуматининг бошлиғи кейинги вақтларда ўз мамлакатида содир бўлаётган воқеалар билан депутатларни қисқача таништириб ўтиб, ҳозирги кунда Германия Демократик Республикаси ўз тараққиётининг муҳим босқичи олдида — халқ палатасига бўлажак сайлов арафасида турганини таъкидлади. 24 партия ва жамоат ташкилоти сайловга ўз номзодларини кўрсатди. Ана шу ташкилотларнинг сафларидаги мавжуд сиёсий ихтилофларга қарамай, деди Х. Модровга ҳамроҳ бўлиб келган министрлардан бири, уларни Совет Иттифоқи билан дўстлик муносабатларини бундан буён ҳам мустаҳкамлаш ва ривожлантириш истаги бирлаштириб турибди. Кейинги йилларда Совет Иттифоқи Европанинггина эмас, бутун дунё муҳитини соғломлаштириш, ишонч ва хавфсизлик тадбирларини мустаҳкамлаш ишига катта ҳисса қўшди. **(ТАСС).**

БМТга кўмаклашувчи уюшма ташкил қилинди

Ўзбекистон ССРда БМТга кўмаклашувчи уюшманинг таъсис конференцияси 6 март куни Чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқалар Ўзбекистон жамиятида бўлиб ўтди. Унда фан ва маданият арбоблари, республика жамоат ташкилотларининг, министрликлари ва идораларининг вакиллари иштирок этишди.

Уюшманинг асосий вазифаси республиканинг тинчлик учун курашдаги ва БМТ бўлинмалари ишидаги иштирокини кучайтириш, халқаро алоқаларни кенгайтириш, шунингдек БМТ фаолиятини тарғиб қилишда кўмаклашишдан иборатдир.

Конференцияда Ўзбекистон ССРда БМТга кўмаклашувчи уюшманинг устави қабул қилинди.

Уюшманинг раҳбар органлари сайланди. Тарих фанлари доктори, ТошДУ профессори Г. А. Ҳидоятов унинг раиси бўлди.

Конференцияда Ўзбекистон ССР ташқи ишлар министри С. О. Азимов иштирок этди.

(ЎзТАГ).

ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

6 март куни XXI чақириқ халқ депутатлари Тошкент шаҳар Советининг биринчи сессияси ўз ишини бошлади. Депутатлар ташкилий масалаларни кўриб чиқдилар.

Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари А. И. Фозилбеков яширин овоз бериш йўли билан халқ депутатлари Тошкент шаҳар Советининг раиси этиб сайланди.

Ш. Р. Шоабдураҳимов Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси этиб тасдиқланди.

7 март куни сессия ўз ишини давом эттиради.

(ЎзТАГ).

ОБЛАСТЬ СОВЕТЛАРИНИНГ СЕССИЯЛАРИ

АНДИЖОН, 6 март. (ЎзТАГ). Бугун йигирманчи чақириқ халқ депутатлари Андижон область Советининг биринчи сессияси бўлиб ўтди. Депутатлар ташкилий масалаларни кўриб чиқдилар.

Андижон область партия комитетининг биринчи секретари К. Х. Холмирзаев халқ депутатлари область Советининг раиси қилиб сайланди.

Б. Т. Болтабоев область ижроия комитетининг раиси этиб тасдиқланди.

Сессия ишида Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. И. Иброҳимов иштирок этди.

* * *

ТЕРМИЗ, 6 март. (ЎзТАГ). Халқ депутатлари Сурхондарё область Советининг бугун бўлиб ўтган биринчи сессиясида ташкилий масалалар кўриб чиқилди.

Сурхондарё область партия комитетининг биринчи секретари Х. Э. Бердиев халқ депутатлари область Советининг раиси қилиб сайланди.

Т. Менглиев область ижроия комитетининг раиси этиб тасдиқланди.

* * *

УРГАНЧ, 6 март. (ЎзТАГ). Бугун янги чақириқ халқ депутатлари Хоразм область Советининг сессияси бўлиб ўтди. Унда ташкилий масалалар кўриб чиқилди.

Хоразм область партия комитетининг биринчи секретари Р. М. Худойберганова халқ депутатлари область Советининг раиси этиб сайланди.

Қ. Ҳалимбетов Хоразм область ижроия комитетининг раиси этиб тасдиқланди.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг «пахта» ишларини ўрганиш комиссиясида

Комиссия Ўзбекистон ССР Олий судининг биносида комиссия раисининг ўринбосари А. А. Полвонзода гражданларни якшанбадан ташқари ҳар куни соат 10 дан 19 гача қабул этишини маълум қилади.

Адрес: Абдулла Қодирий кўчаси, 1-уй. Телефонлар: 41-45-66, 41-03-07.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»НИНГ ХОТИРА КИТОБИ

СЎНГГИ ДАРС

Икки кундан бери тинимсиз ёғаётган қорга тонгга яқин шамол ҳам қўшилди. Чустнинг ўтмишида ҳали бундай бўрон бўлмаганди. Тор кўчаларда одам зоти кўринмас, шамол қорни учириб, айланиб, ҳуштак чалганича кезиб юрарди.

Камарсада довони тепалигида жойлашган пастак, кўримсиз бинода йигирма чоғлиқ болалар тўпланишган. Булар дин пешволари томонидан қувғин этилган ва эгниларига пахтали калтача кийиб, қўлларига қизил боғич боғлаб юрганлари учун «кофирбачча» деб ном олган Муҳаммадшариф Сўфизоданинг шогирдлари эди.

Устоз дарсхонага кириб келиши билан шогирдлари гур этиб салом беришди. Дарс бошланди, хонада муаллимнинг янгроқ овози эшитилар, талабалар эса бутун вужудлари билан унинг ҳар бир сўзига қулоқ тутишган:

— Ҳадемай ҳурриятдан шаҳар, қишлоқларимиз ҳам баҳраманд бўлади, барча тенг ҳуқуқли, «бой», «камбағал» деган калималар йўқолади. Ҳамманинг ўз ери бўлади.

— Наҳотки устоз? — деди шогирдларидан бири.

— Ҳа, бўтам, шундай кунлар яқин қолди.

Дарс тугамасдан эшик очилиб, етмиш ёшлар чамасидаги нуроний чол ҳассасини ерга урганча бир боланинг қўлидан етаклаб, дарсхонага кириб келди. Совуқдан отанинг юзлари қизарган, соқолига оппоқ қор ёпишганди. Боланинг усти юпун, оёғида йиртиқ чарм чориқ, бўйнини эгиб ерга тикилиб турарди.

— Муҳаммадшариф, — деди ота салмоқлаб, — биз дунёдан оми бўлиб ўтдик, энди мана шу неварам Абдулҳафиз оқу қорани ажрадиган бўлсин, деб сенга олиб келдим, саводли қилиб бергин, ўғлим.

— Қани, йигитчани сафимизга оламизми?

— Оламиз устоз, — деб бир овоздан жўр бўлишди шогирдлар.

— Ана ота, неварангиз қабул бўлди, жўралари билан ўқийверади, — деди устоз.

Ота хурсанд бўлиб узундан-узун дуо қилди. Уни кузатиб қайтган Муҳаммадшарифнинг бир оз кўнгли ёришди. Озми-кўпми ўз она юртига, одамларига нафи тегаётганидан мамнун эди.

Деразадан ташқарига қаради. Энди довулнинг шашти пасайган, енгил шамол қор учқунларини даричага урар, бутун борлиқни оппоқ қор тумани қоплаб олганди.

Лекин устоз юрагидаги ғашлик тарқалмасди. Чунки шаҳарда дин пешволари бўлмагур гаплар тарқатиб, унинг номини таҳқирлашга уринишарди. Гузардаги чойхонага келган чойхўрларга ҳожи Абдуллахон эрталабдан-кечгача ваъз айтишдан зерикмасди:

— Мусулмонлар, Сўфизода номоз ўқимаса ҳам бўлаверади, дермиш, қаранглар-ки, соғ одам шундай куфрона гапларни айтадими? Бу диндан қайтганга ишониб, болаларимизни ҳам кофир қилодургон бўлдук. Бундоғ мактабни ёпиш керак, ёпиш...

Устоз ўзини бу гапларни эшитмаганга олар, шогирдларига ҳам бундай уйдирмаларга ишонмасликка ундарди. Кечга яқин шаҳар қозиси Аббосхўжа ҳузурига чақиртирди. Қозининг сийрак соқоли жаҳлдан титрар, тунд юзи буришган, ҳадеб Сўфизоданинг бир байтини такрорларди:

Эй Чуст, не ажаб носкашу носларинг бор,
Тартибу равиш «билгувчи» Аббосларинг бор.

— Бу сизнинг суханингизму?

— Кўриб турганингиздек каминаникидур.

— Сиз ёшларни бузганингиз етмагандек, энди фозилу уламоларга ҳам кесак отишни бошлабсиз. Биз эса сизга мактаб очиб берибмиз-а...

Устоз ич-ичидан келаётган нафратни зўрға босиб турар, у мактабни ўзи очган, ҳатто сабоқ бераётгани учун маош ҳам олмасди. Майли шундай деса ҳам мактабни ёпиб қўйишмаса бўлгани. Мактабсиз у қандай яшайди?

— Мана сизга фармойиш, сиз шул кундан эътиборан Чуст фуқароси эмассиз.

Сўфизода унинг қўлидан бир варақ қоғозни олиб, кўз югуртирди: «Уламолар; Чуст халқига! Унга баққол мол сотмасун, сартарош сочини олмасун, кўчада йўл берулмасун, чойхона ва йиғинларда тагжойдан маҳрум қилинсин!» деб фатво берилган эди.

— Ўқиб бўлдингизму, энди қулоқ солинг: биз дўстмиз, бироқ йўлимиз бошқа-бошқа. Шу дўстлигимиз учун бугуноқ шаҳарни тарк этмоғингиз шарт. Акс ҳолда муллаларни сиз тўғрингизда ниятлари ёмон, тошбўрон қилишдан ҳам тоймайдилар, — деди қози юзига бошқача тус бераркан мийиғида кулиб.

Сўфизоданинг юрагида нимадир узилгандек бўлди. Наҳотки киндик қони тўкилган она ерига сиғмаса, одамлар сингари яшашга ҳаққи бўлмаса? Унинг ҳали ушалмаган орзу-умидлари бор, янги мактаб очмоқчи, кўплаб болаларни саводхон қилмоқчи эди.

Она шаҳридан чиқиб кетаркан, шоир ана шулар ҳақида ғам-алам билан ўйлади...

М. ИНОМХОНОВ.

ИЗЛАНИШ ДАВОМ ЭТАДИ

Субҳидам. Осмонда чақмоқ чақди. Ер юзи ялтираб кетди. Ёруғлик яна пайдо бўлди. Бир одам кела бошлади. Эгнида узун камзул. У бир даста китобни қўлида тутганича сеҳрли овоз билан гапира бошлади:

— Туринг бўтам, олинг бу китобларни. Булар менинг сўнгги асарларим. Китобларимни беш маротаба ваҳшиёна ёндирдилар, қолганлари шулар, буларни сизга ишонаман. Муҳаммадшариф Сўфизода бўламан, туринг бўтам, сизни ойдин йўл кутаяпти, туринг...

Соат тонги бешлар чамаси Ҳусанхон Орипов сесканиб уйғонди, бир оз гарангсиб турди, сўнг у ёқ-бу ёққа қаради, тушида кўрган китобларни қидиргандай бўлди.

Ўша куни у бир нарсасини йўқотиб қўйгандек юрди. Туши ҳақида кўп ўйлади. Ҳусанхон Орипов қарийб йигирма олти йилдан бери ўзбек адабиётидан дарс беради. Чуст педагогика билим юртида ишлаётган вақтида 1980-82 йиллар давомида «Гулрух» ансамблига бадиий раҳбар бўлди. Ансамбль республика кўрик-конкурсида биринчиликни олди...

Ҳаётидаги қувончли воқеа 1982 йил ноябрь ойида юз берди. У «Ўзбекистон ССР халқ маорифи аълочиси» бўлди. Бу уни янги зафарларга чорлади.

Кунларнинг бирида Тошкентдан қариндоши, санъатшунослик номзоди Сотимхон Иномхўжаев Чустга келганида маслаҳатнамо деди:

— Ҳусанхон, сиз Сўфизода ҳақида бир қизиқиб кўринг, чанг босиб ётган нарсалари кўп бўлиши керак.

У белни боғлаб ишга киришди. Ҳаракатлари зое кетмади. Сўфизоданинг олти нафар ўқувчисини топиб, улар билан гаплашишга муяссар бўлди. Ҳали матбуот юзини кўрмаган кўпгина шеърлари топилди. Янги топилган асарларидан бири «Эй, Чуст» шеъри «Наманган ҳақиқати» газетасида эълон қилинди ва халқ орасида «Ҳали Сўфизода орамизда яшар экан», деган илиқ сўзлар тарқалди.

Ҳ. Орипов нафақат Наманган областидан, қолаверса қардош Тожикистоннинг Душанбе шаҳри ва Ҳисор вилоятларидан изланди. У ерда тадқиқотчи педагог, асли чустлик, Тожикистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, ёзувчи Сотим Улуғзода билан учрашди. Сўфизода ҳақида кўпгина қимматли маълумотлар олиб, хурсанд қайтди.

Шуниси қизиқки, Сўфизоданинг кўп шеърлари ҳажвий бўлиб, ҳазил-мутойиба шаклида битилганлиги туфайли, уларнинг аксарияти қоғозда эмас, оғиздан-оғизга ўтиб келган. Ҳ. Орипов уларни оққа кўчирди.

1988 йил охирида Чуст педагогика билим юртида шоир туғилган куннинг 120 йиллигига бағишланган кеча ўтказилди. Унда шоирнинг олти нафар ўқувчилари устоз ҳақида ўз таассуротларини сўзлаб беришди. Билим юртига Муҳаммадшариф Сўфизода номи қўйилди. Буларнинг ҳаммаси Ҳусанхон Орипов меҳнатларининг шарофати эди.

1989 йил 31 январда, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси А. С. Пушкин номли тил ва адабиёт институтида Сўфизода таваллудининг 120 йиллиги муносабати билан ўтказилган илмий сессияга Ҳусанхон Орипов ҳам таклиф этилди. У сессияда сўзга чиқиб, изланишлари ҳақида сўзлаб берди. Сўфизода туғилганининг 125 йиллик юбилейини ўтказиш комиссияси тузилди.

Тиниб-тинчимаган ўқитувчи шу билан қаноатланмай, яна бир шоир изидан тушди. Бу ҳам Чустнинг Ҳисарак қишлоғидан бўлиб, шеърлари салмоқли Бузрукзодадир. У шоирнинг ягона асил нусха бўлган икки жилдлик ёзма девонини топди. Изланиш ҳали давом этади.

Сатилла ҲУСАН.

Муҳаммадшариф СЎФИЗОДА

ҚУВДИ МЕНИ ЖОҲИЛЛАР

Кўп ёз қаламим сийнадаги оқ лабанимдан,
Қўшгил қароға озгина дурри суханимдан,
Кетмас бу алам дарди равон баданимдан,
Ўлсам доғи қабримдаги хоку кафанимдан.
Қувди мани жоҳиллар ўшандоқ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Бечора ано бўлғуси ҳам қобила қизлар,
Нозик қўлига олмай ўтар хомаву дафтар.
Ибрат кўзимиз кўру ҳақиқат қулоғи кар,
Сўз тўғриси шул, бизда бор на авра, на астар.
Қувди мани жоҳиллар ўшандоқ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Масжидга кириб бир қара эй зоҳиди худбин,
Тангрига ибодат шумидур, ушбуми ойин!
Аҳволи мусалли нега бир-бирга мубоин!
Бу ишга нечук четмади ҳеч кимса чиройин!
Қувди мани жоҳиллар ўшандоқ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Масжидда имомат сотилур, борму пули кўп!
Тўн берса бўлур, бўлса ўзи гарчи қуруқ чўп.
Саққоли узун бўлса зиҳи қавмина марғуб,
Маънида қуруқ, сурати жоҳилара матлуб.
Қувди мани жоҳиллар ўшандоқ ватнимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Кибр ила ҳаво, фисқ ила баъзи бировлар,
Бу зинати сурат кимики, ўйламадурлар.
Билмайдур ани, кимники файтун-ла бедовлар,
Сичқонни кўруб уйқуда беҳуда миёвлар.
Қувди мани жоҳиллар ўшандоқ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Мусобеков ҳолини кўрдунгми арода,
Такфир қилур эл сани ҳам, эй Сўфизода.
Эл оғзида бир эски масал бор, ўзи содда,
Ҳар кампир ўзин дардини деб йиғлар азода.
Қувди мени жоҳиллар ўшандоқ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан.

Нашрга тайёрловчи Ҳусанхон ОРИПОВ.

* Шеър матбуотда биринчи марта эълон қилинмоқда.

АҚЛ ЁШДАМИ?

✦ Буюк шахслардан аксариятининг истеъдоди барвақт намоён бўлган. Навоий 6 ёшдан, Пушкин — 9, Лермонтов — 10, Гёте — 12, Байрон ва Шиллер — 16 ёшдан шеър ёза бошлаган. Прокофьев, Рафаэль, Моцартлар ҳам мусиқа соҳасида қобилиятларини болалигиданоқ намойиш қилишган.

✦ Буюк Моцарт ўзининг биринчи асарини уч ёшарлигида басталаган. 12 ёшида эса «Бастьен ва Бастьена» операсини яратган. Унинг бу асари ҳалигача бадиий қимматини йўқотмаган.

✦ Мўйқалам даҳолари Репин, Серов, Мендельсон ижодини 4 ёшлигида бошлашган.

✦ А. С. Пушкин «Руслан ва Людмила» поэмасини 17 ёшида ёзиб тугатган. Ф. Шиллер бу ёшга тўлар-тўлмас дунёга машҳур «Қароқчилар» фожиасини ёзган. Шопенни дунё музика шинавандалари буюк деб аташган. Н. Грибоедов докторлик диссертациясини ёқлаган. Гарри Каспаров халқаро гроссмейстер унвонига сазовор бўлган.

✦ 20 да М. Лермонтов «Маскарад» поэмасини ёзиб тугатган.

✦ Космонавтика ва ракета техникаси асосчиси К. Циолковский газлар кинетик назарияси асосларини тавсифлаб берганида 23 ёшда эди.

✦ М. Шолохов ўзини дунёга танитган «Тинч Дон» романининг биринчи китобини ёзганида 23 га тўлмаган эди. М.Лобачевский бу ёшида математика фанлари бўйича профессор бўлганди.

✦ Акмал Икромов 24 ёшарлигида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби этиб сайланган. Ҳалима Носирова ўзбек хотин-қизлари орасида биринчи бўлиб СССР халқ артисти унвонига сазовор бўлган.

✦ Ёш олим А. М. Ладигин электр чироғини кашф этганида 25 га кирганди.

✦ Юрий Гагарин курра одамларини лол қолдириб, фазога парвоз қилганида 27 яшар эди.

✦ Пеле 29 ёшида рақиблар дарвозасига 1000 дан ортиқ тўп уриб, афсонага айланганди. 1979 йилда эса шарҳловчилар ва журналистлар Пелега 178 балл бериш[иб], уни асрнинг биринчи спортчиси деб тан олдилар. Футбол қиролига баландлиги 80 сантиметр келадиган 23 килограмм оғирликдаги ҳайкал эсдалик совғаси сифатида топширилди.

✦ 31 ёшида Этель Лилиан Войнич ўзининг дунёга машҳур «Сўна» романини ёзиб тугатган эди. З. А. Венгерова 1898 йилда бу асарни рус тилига ўгирган. Ўзбек китобхонлари Войнич ижоди билан илк маротаба 1934 йилда танишдилар. Э. Войнич бастакор ҳам эди. У бир қанча оратория, кантата, қўшиқлар муаллифидир. Войнич 95 ёшга кирганида ҳам ижод қилишни тўхтатмаган.

Анвар ИНОҚОВ тайёрлаган.

Спорт ахбороти

ЕНГИЛ АТЛЕТИКА

Европа қишки биринчилигининг охирги куни мамлакатимизнинг икки спортчиси ҳурмат шоҳсупасининг юқори поғонасига кўтарилди. Бунда вакилларимиз 60 метр масофага тўсиқлар оша югуришда зафар қучдилар. Аёллар ўртасида Людмила Нарожиленкога тенг келадиган рақиб топилмади. Йигитлар баҳсида эса Игорь Казанов ғолиб чиқди.

Лангарчўп билан сакрашда Радион Гатаулин Европа чемпиони (8 метр 80 сантиметр) бўлганлиги ҳақида хабар берган эдик. Яна бир ҳамшаҳримиз Марина Шмонина ҳам ана шундай юксак унвон соҳиби бўлди. У 400 метрга югуришда марра чизиғига биринчи бўлиб етиб келди.

Умуман мамлакатимиз вакиллари 15 та медални (8 та олтин, 5 та кумуш, 2 та бронза) қўлга киритдилар. Бу норасмий команда ҳисобидаги энг яхши натижадир.

ФУТБОЛ

Мамлакат биринчилиги (олий лига) илк турининг барча учрашувлари томошабинларда яхши таассурот қолдирди. СССР чемпиони — «Спартак» командаси бу йилги мавсумни ғалаба билан бошлади. Пойтахтлик футболчилар Ереванда маҳаллий «Арарат» коллективини 3:1 ҳисобида енгдилар.

Душанбенинг «Помир» командаси Киев динамочиларини қабул қилди. Кескин кураш остида ўтган матч жанговар дуранг (1:1) якунланди.

Бошқа икки учрашув қуйидаги натижаларни берди: «Черноморец» (Одесса) — «Динамо» (Минск) — 3:1, «Динамо» (Москва) — «Торпедо» (Москва) — 1:2.

ХОККЕЙ

Бу сафарги мамлакат биринчилигида совринли ўринларни эгаллаш учун ниҳоятда кескин кураш борди. Хўш, биринчиликда ким ғолиб чиқаркин? Ҳозирча уч команда — Москва динамочилари, Воскресенскнинг «Химик» командаси ва пойтахт армиячилари олтин медалга даъвогар бўлиб турибдилар. Уларнинг қай бири ғолиблик шоҳсупасининг юқори поғонасига кўтарилишини кейинги учрашувлар ҳал қилади.

Ўйинлар жадвали

	Ў	Ш	О
«Динамо» М.	45	189-98	69
«Химик»	45	184-97	69
МАСК	44	184-97	66
«Динамо» Р.	44	136-105	55
«Торпедо» Я.	43	132-129	46
«Крилья Советов»	44	136-145	46
«Сокол»	43	136-142	45
«Спартак»	44	165-145	43
«Торпедо» Г.	45	106-140	39
«Динамо» Мн.	45	133-163	32

ДЗЮДО

Венгрия пойтахти — Будапештда халқаро мусобақа бўлиб ўтди. Унда иштирок этган совет спортчиларидан уч нафари — пермлик Владимир Шестаков, ригалик Вадим Войнов ва минсклик Руслан Шарапов ўз вазнлари бўйича ғолиб чиқдилар.

ВОЛЕЙБОЛ

Мамлакатимизнинг аёлар терма командаси АҚШ бўйлаб сафарини ғалаба билан бошлади. Волейболчиларимиз Аллентаунда (Пенсильвания штати) АҚШ терма командасини 3:1 ҳисобида мағлубиятга учратдилар.

БАСКЕТБОЛ

Олий лигада (эркаклар) ўтказилган навбатдаги учрашувлар қуйидаги натижаларни берди: «Статиба» (Вильнюс) — «Спартак» (Ленинград) — 70:76, «Динамо» (Тбилиси) — «Жальгирис» (Каунас) — 99:80, ВЭФ (Рига) — РТИ (Минск) — 117:107.

ҚИЛИЧБОЗЛИК

Қизлар ва ўсмирлар ўртасидаги республика биринчилиги ниҳоясига етди. Бу мусобақа Ўзбекистонда маҳоратли ёшлар етишиб чиқаётганлигини кўрсатди. Айниқса ўз группаларида ғолиб чиққан Э. Зокирова, Г. Зокирова, А. Бунгов, С. Рибникова, С. Романовская, А. Ничаев, А. Колотилин, Е. Маренков ва Е. Хадзис томошабинлар эътиборини қозондилар.

ТАБИАТ, ТАРИХ ВА ҲАЁТ

Она-табиат инсон учун жуда катта аҳамиятга молик. Одамлар ўз эҳтиёжлари учун зарур барча хом ашёни ундан оладилар. Шу боис табиатни муҳофаза қилиш ҳақида сўз юритадиган бўлсак, ресурслардан оқилона фойдаланиш, атроф муҳитини ифлосланишдан сақлаш, кўҳна ёдгорликларни асраб-авайлаш ҳар бир кишининг муқаддас бурчи эканлигини унутмаслигимиз керак. КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг «Мамлакатда табиатни муҳофаза этиш ишларини тубдан қайта қуриш ҳақида»ги қарорида ҳам ер ва унинг бойликлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини муҳофаза этиш, улардан фойдаланиш вазифалари белгиланган. Бу борада белгиланган тадбирларни амалга ошириш нафақат Ўзбекистон табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети ходимлари, балки ҳар бир соф виждонли киши зиммасига катта масъулият юклайди. Шу нуқтаи назардан қараганда, сўнгги йилларда «Вардонзе» табиат ёдгорлигининг қаровсиз қолгани ачинарлидир.

Бизни Шофиркон ўрмон хўжалиги бошланғич партия ташкилотининг котиби Аҳмад ака Норов табиат ёдгорлигининг аҳволи билан таништирди. У узоқ йиллар мобайнида дастлаб мазкур қўриқхонада илмий ходим бўлиб ишлаган. Шунинг учун «Вардонзе»нинг бугунги аянчли аҳволи, муаммолари тўғрисидаги фикрларини билиш ниятида унга бир неча саволлар билан мурожаат этдик.

— Сўнгги йилларда «Вардонзе»га, табиат ёдгорликларига эътибор пасайди. Сизнинг фикрингизча, бунга сабаб нима!

— Халқимизда «Табиатга меҳр—инсонга меҳр» деган ҳикматли гап бор. Аммо фарзандлик бурчимизни бажаролмаяпмиз. Табиат, тарих ва инсон ўзаро узвий боғлиқ, бир-бирини ифодалайди. Табиатни қўриқлаш масаласи ҳозир бутун дунёда тинчликни сақлашдан кейинги иккинчи энг асосий муаммо бўлиб турибди. Ҳар бир халқнинг, шу жумладан, биз, бухороликларнинг ҳам узоқ ўтмишга бориб тақаладиган тарихимиз бор. Эрамизнинг V—X асрларида довруғи бутун дунёга кетган Вардонзе шаҳри шу ерда, яъни ҳозирги Шофиркон райони ҳудудида бўлган. Бу ердан ўша вақтларда катта карвон, яъни «Буюк ипак йўли» ўтган, ҳафтада бир жаҳон бозори бўлган. Чет эллардан келган савдогарлар, меҳмонлар, шаҳар аҳолиси Вардонзеда давлат пулларини алмаштирганлар. 1915—1920 йилларда Қизилқумда кўтарилган қум кўчкилари шаҳарни боса бошлагач, халқ бу ерни ташлаб, бошқа жойларга кўчиб кетишга мажбур бўлган. 1975 йилда шундай катта тарих ва маданиятга эга шаҳар ўрни ва унинг атрофида «Вардонзе» давлат қўриқхонаси ташкил этилди. Ўша йилларда бу жой саёҳатчиларнинг доимий зиёратгоҳига айланганди. Ҳар йили 4—4,5 минг атрофида сайёҳлар келиб турар эди. Кейинчалик қўриқхона «Вардонзе» табиат ёдгорлигига айлантирилиши билан эътибордан четда қолиб кетди.

Энг ачинарли жойи шундаки, катта карвон йўли шу ердан ўтган бўлиши, япониялик мутахассислар 1983 йилдаёқ «Вардонзе»ни «Буюк ипак йўли» деб аталган кўп серияли кинофильмга туширишларига қарамасдан, Совет ва Ўзбекистон маданият фондлари томонидан ташкил этилган «Буюк ипак йўли» деб аталувчи узоқ муддатли экспедиция программасига бу объект умуман киритилмаган.

— «Вардонзе» табиат ёдгорлигида ҳал этилиши лозим бўлган анчагина муаммолар бор экан. Ана шу борада қандай ишлар амалга оширилаяпти!

— Аслида «Вардонзе» давлат қўриқхонаси 1970 йилда ташкил топган. Ундаги муаммолар республика, область, район газета ва журналлари саҳифаларида кўп маротаба ёритилган. Лекин ҳанузгача бартараф этилмасдан қолмоқда.

Ўзбошимчалик, умуман назоратнинг йўқлиги натижасида қўриқхона ҳудуди ҳар томонлама аҳоли пунктлари билан, колхоз ва совхозларнинг қонунсиз равишда фойдаланиб келаётган пахта ерлари билан қуршаб олинаяпти. Унинг атрофини ўраш бўйича лойиҳа ҳужжатлари алақачон тайёр бўлишига қарамасдан, ҳали иш бошланган эмас. Ана шунинг оқибатида табиат ёдгорликларини асраш ниҳоятда қийин бўлаяпти.

Ҳисоб-китобларга кўра бу ерда юздан ортиқ турли хилдаги ҳайвонлар ва ёввойи ўсимликлар борлиги аниқланди. Айни пайтда «Вардонзе»да 20 дан ортиқ инсон саломатлиги учун зарур доривор ўсимликлар мавжудлиги ҳам аён бўлди. Шунингдек, бу ерда СССР ва Ўзбекистон «Қизил китоб»ларига киритилган дашт мушуги, ола кузан сингари камёб ҳайвонларни ҳам учратиш мумкин.

Қўриқхона табиат ёдгорлигига айлантирилиши муносабати билан 1987 йилнинг март ойидан бери уч нафар хизматчи қисқартирилди. Бу ерда фақатгина қоровул қолди, холос. Агар аҳвол шу тариқа давом этиб, қўриқхона ўрмон хўжалиги таркибида қолаверса, «Вардонзе» табиат ёдгорлигининг бу озгина ҳудуди ҳам келажак авлодларимизга етиб бормаслиги табиий.

Асосий қонунимиз — СССР Конституциясида табиат муҳофазаси ва унинг ёдгорликларини асраш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз эканлиги алоҳида таъкидланган. Ана шу шарафли бурчга инсоний нуқтаи назардан қарасаккина она-табиат бойликлари ва ёдгорликларини сақлашимиз мумкин.

Б. БОЗОРОВ,
СССР Журналистлар уюшмасининг аъзоси.

Муҳаррир ўринбосари
Н. ЁҚУБОВ.

ОЙНАИ ЖАҲОНДА КЎРИНГ

8 МАРТ, ПАЙШАНБА

● ЎзТВ I

9.00 «Ассалому алайкум». Мусиқий ахборот.

*

10.00 «Рўшона Султонова рақсга тушади». Фильм-концерт («Ўзбектелефильм»).
10.25 «Нодирабегим». Бадиий фильм («Ўзбекфильм»).
11.55 «Қизлар мушоираси». Адабий кўрсатув.
12.25 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Оналарга таъзим». Тошкент шаҳар Октябрь районида яшовчи аёллар билан учрашув.
13.05 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Дил торларин чертиб...». Халқаро хотин-қизлар куни — 8 Мартга бағишланган кўрсатув.
14.45 «Санъат усталари». ЎзССР халқ артисти Турсуной Жаъфарова.

* * *

17.20 Кўрсатувлар программаси.
17.25 Мактаб ўқувчилари учун. «Яхши совға».
18.10 «Нафосат». Халқаро хотин-қизлар куни — 8 Мартга бағишланган программа.
19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.50 Сурхондарё вилояти Ленин йўли районидаги «Қўнғирот» фольклор ансамбли ижро этади.
20.30 «Ахборот».
20.50 Юлдуз Усмонова куйлайди.
21.30 Москва. «Время».
22.00 «Аёл меҳри оламни безар..». Халқаро хотин-қизлар куни — 8 Мартга бағишланган байрам программаси.
23.50 Кўрсатувлар программаси.

● ЎзТВ II

19.05 «Ўзбек балети хорижда» (рус тилида).
19.50 «Санников ери». Бадиий фильм («Мосфильм»).
21.20 «Индамас». Ҳужжатли фильм.

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.00 «Боз як барномаи чавони».

● МТ I

8.30 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.
8.45 «Охирги қуён». Мультфильм.
8.55 Жаҳон халқлари ижоди.
9.25 «Циркни ҳамма севади».
10.00 «Шаҳрим куйи». Фильм-концерт премьераси («Экран»).
10.30 Болалар учун фильм. «Кичик отанинг саргузашти» (М. Горький номли киностудия).
11.35 «Хорда куйловчилар». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («Союзтелефильм»).
12.25 П. И. Чайковскийнинг «Уйқудаги гўзал» балети.
15.20 «Катталар ва болалар». Дам олиш программаси.
16.20 Тараққиёт. Ахборот. Реклама.
16.50 Смоленск рус халқ оркестрининг концерти. Танаффус пайтида — Ҳужжатли фильм.
18.50 Фигурали учиш. Жаҳон чемпионати. Жуфт бўлиб учиш. Эркин программа. Канададан кўрсатилади.
20.05 «Қоплон учун уй». Мультфильм.
20.15 «Омадли аёллар». Беш серияли телевизион бадиий фильм. 3-серия — «Дуся».
21.30 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати.
22.00 «Ҳинд киносининг мухлисларига». Икки серияли қисқа метражли фильм-концерт.
23.00 «54 ёшга тўлганимда». Телевизион бадиий фильм («Экран»). Премьера.
00.25 «Рақслар, рақслар, рақслар...». Кишиневда бал рақслари профессионал ижрочиларининг Бутуниттифоқ чемпионати.

● МТ II

8.30 Эрталабки гимнастика.
8.45 СССР Давлат телерадиосининг Катта симфоник оркестри чалади. Дирижёр — СССР халқ артисти В. Федосеев.
9.10 Ритмик гимнастика.
9.40 Ополда поляк қўшиқлари фестивали (Польша).
10.25 Синхрон сузиш. «Советская женщина» журналининг соврини учун халқаро мусобақалар.
11.10 «Оила» телепрограммаси.
12.55 Л. Гурченко бенефиси.
14.10 Коллаж (реклама, эълонлар, ахборот).
14.15 Баскетбол. Корач кубоги. Эркаклар. Ярим финал.
15.35 Бутунроссия конкурсининг лауреати Юрий Прохоров чалади (баян).
15.40 «Укам учун дори-дармон». Телевизион ҳужжатли фильм.
15.50 «Нон-стоп». Мультконцерт.
16.20 «Китнинг тишини қандай суғуриб олиш мумкин». Телевизион бадиий фильм.
17.50 «Дадамни қандай қилиб йўлга солса бўлади». Телевизион бадиий фильм (Чехословакия).
19.30 СССР Олий Совети сессияси. Танаффус пайтида (20.30) — Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Қутичадаги саёҳат».
22.20 «Нон-стоп» программасининг давоми. «Биз аёлларимиз». Мультфильм; «Хушрўй йигит». Телевизион бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар; «Мен эъзозлаб яхши кўрадиган детектив». Телевизион бадиий фильм.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»—
«СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари — 33-44-43, 32-56-21, 33-16-27-, 32-54-41, Масъул котиб. — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими — 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими — 32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 33-54-33, 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлимлари — 32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Р. — 01148. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. 1150. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12